

ПРОСВЈЕТА.

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ, ШКОЛУ И ПОУКУ.

УРЕЂУЈЕ Ј. СУНДЕЧИЋ.

СВЕСКА

Изази почетком свакога мјесеца од 2—2½ табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2; а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а предплате се шаљу високопречасној консисторији Митрополије цетињске. — Сва писма и новине у замјену, шаљу се на уредника у Котор (Cattaro). Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе; ма и не било потписа на дописима. — Предплата се на сву годину или на по године.

ГОДИНА

СУЗЕ ЗА ЦАРЕМ АЛЕКСАНДРОМ III.

20-ог ОКТОБРА 1894. 1)

„Косплáчите ѿ мнѣ!...“

Дамаскин.

Славјански Царе!... Велики Царе!...
Сјеверна звјездо славјанских жеља!...
Премили Оче, обрано, снагò,
И свег Славјанства утјехо вѣља!...
Славјану сваком, који рòд љуби,

1) Види у „Листку“ ове свеске „Разне биљешке.“

У срцу, Царе, ти си почива':
 Сваки је теби, ка' сицак оцу,
 Тврдо и здушно привезан бива;
 Ка' на свог Спа̀са̀ гледа' је на-те,
 Богу се жарко утица' за-те! —

Листом ти Свијет — најскол' Европа —
 Даваше пошту уз харност врлу,
 Као Владару човјечну, мудру,
 Великодушну и неумрлу;
 А понајвуше — као од Бога
 Посланом с неба генију мѝра:
 Да свјет не затру ријеке крви,
 И јаз не прождре безданог вѝра,
 И да с' претеку — расап и бјѝда,
 Којијех човјѝк још није гледа'.

А Црна гора, поносно стјѝње,
 Теби се, Царе, клањала збожно:
 Њој си у свакој потреби њеној
 Притица' живо и велеможно;
 А њеног Књаза — као најбољег
 Свог пријатеља и вјѝрна сина:
 Свој си селеној јавно указа'
 Уз пунап пеар рујнога вина....
 Ти Самодржац — нек ти је дика:
 У свѝме бираш свог савезника! —

Вај!... таки Монарх и колос пѹсти,
Под кѹсом смрти данас је пао;
И у најјачој мужевној снази
У руке Богу душу је дао:
Да крај-њег рајску ужива радост,
За дјела правде, благости, суда,
Милости царске, домаћег склада,
И за мѹр општи подвижног труда,
Ка' и за ревност — достојну славља —
За срећу Руске и Православља.

Русијо света, царице сјетна,
Ах! неизмјерна твоја је туга!...
Твоји су јади огромни, тешки,
И црни као морија куга!...
Пуцају срца, која те мотре
Сву обвијену у рѹзе црне:
Гдје пиштиш љуто, да свако њедро
Уз муку твоју — од муке трне....
Плачи!... јер плакат и имаш за ким,
За Царем дивним, дивом онаким:

Који те диза' к ведрини неба;
О благостању твоме се стара';
Љубио тебе — ка' мајка чедо
С препуном груди пресвѹта жара;
К знању и умљу стазе т' отвара';
На мору, копну — снагом те паса,

Да „на сараџь врагаџь“ својијем будеш,
 Да стрјепе они и од твог гласа:
 Тѣ наспрам твога Орла бијела,
 Пажњу је сврио свијета цјѣла. —

Као што стасом — тако и душом,
 Русијо, твојој је „Башкирка“ био
 Висок и препун чарнијех својствâ,
 Која му Господ у њедра слио....
 Русијо плачи!... Двјѣ цигле сузе:
 — Суза што теби низ лице точи.
 Права је суза.... као и она,
 Што-но Славјанству капље од очî;
 Све друге сузе суше се лако:
 Како су дошле — битишу 'нако....

А оне двије — к Богу се вîну,
 Ка' сокo тѣца лака и сива:
 И дичној души славног Монарха,
 Бог добар, преблаг и штедар бива....
 Тѣ сузе повјест у златопису
 Од вјека к вјѣку пренаша, шаље:
 И оне стижу уз спомен царев
 До времените доби најдаље;
 Јер АЛЕКСАНДРА III-реѣга име
 Остаје вјечно ка' вјечност с њиме. —

Цетиње.

Из најдубљега саучешћа у превеликој тузи

Ј. СУНДЕЧИЋ.

И Д И О.

ЗА БОГОСЛОВЉЕ И ДУХОВНУ ПОУКУ.

БЕСЈЕДА,

коју је говорио Високопреосвештени Господин Митрополит МИТРОФАН у улцињској цркви у неђељу 11. августа 1891. год.

„Иди: вѣра твоя спасе тя“

„Лук. 17, 19.)

Преблагоме Господу и спаситељу нашему Исусу Христу, један пут приступе десет опасно болесних и неизлечиво-страдајућих људи, као што се то у св. Еванђелију каже: „десять прокаженныхъ мужей“ (Лук. 17, 12,) молећи да би их Христос излјечио од болести, која им је већ додијала била, и која је већ готова била да им живот прекрати.

Господ наш Исус Христос сажали се на те несретњике па им рече: „Идите, и пријавите се свештеницима“. Лук. 17, 14. Жалосни болесници по заповједи Господњој пођу, и путем идући по Божијој чудотворној милости сви десеторица оздраве. (Лук. 17, 14.)

Деветорица од њих без освртања на то, веже ли их дужност, да се поврате ка Господу Исусу Христу да Му благодаре, за неоцијењено добро и милост, коју им је учинио, пођу и разиђу се својјема кућама, ни најмање неблагодаривши своје великоме добротвору, за Његову пребогату милост, коју им је учинио. — Десети од њих, иноплеменик, — дубоко цијенећи добротворство, које му је Господ учинио, одмах

се поврати и пред својјем Избавитељем падне на кољена и разширивши руке, обувет плачем пуним радости, из дубљине срца и душе стаде захваљивати својему великоме благодјетељу. Лук. 17, 15—16. Христос видјевши вјеру његову упита га: „А ђе су ти другови твоји, како се неповратише, да благодаре и даду славу Богу“ — додавши: „Ти иди, вјера те твоја спасла“. Лук. 17, 19.

Љубезни Христијани! Између многијех и небројнијех примјера добротворства, која је Христос Спаситељ људима учинио, ја сам узео овај догађај, којегавам овај час испричах с намјером, да га данас примјеним нама овђе и нашему животу. Можда ће вам се примјена овога догађаја са нашијем животом и стањем, с првога погледа учинити неразумљивом, пошто се ми данас овђе у овоме Св. Храму Божијему сви здрави и весели налазимо. Е, драги моји, куд би та срећа, да је то у самој ствари тако; али је то на жалост обратно, и ми сви стојимо под теретом наших развијех немоћи, које нам притискују тијело и душу нашу.

На првоме мјесту, болести, које дјеиствују на нашу тјелесну страну, осим обичних тјелесних болести, јесу ове: наше сиромашно материјално стање; неродне године и многостручне наше домаће оскудице, несташице, нужде и невоље, које су се код многога мање или веће укоријениле и одомаћиле. Осим ових још су код нас коријена ухватиле и душевне наше слабости и немоћи, које нам немилице упливишу на нашу душевну страну а те су: наши свакидашњи грјехови у које по слабости нашој хотимично, или нехотице сваки дан падамо. — Стање дакле, у коме се ми налазимо безусловно од нас захтјева, да на вријеме потражимо лијека тјелеснима и душевнима нашим болестима и немоћима. — Да у коријену, у самој клици сатремо и уништимо те пороке од којих страда тијело и душа наша, па да тијем отклонимо све немиле посљедице, које тѣ заразне и кужне болести на нашу грдну штету за собом повући могу.

Јединствени пут, да се од тијех невоља избавимо, јест овај: да се по примјеру оних десеторице еванђелских болесника Богу обратимо са најтоплијом молитвом, да би и на нас онако, као што је и на њих излио своју Божанствену и пребогату милост, да би излијечио многостручне наше тјелесне и душевне болести и немоћи, и да би нас тијем избавио од предстојеће нам времене и вјечне пропасти. При оваквој молитви у којој

почива наша срећа и спасење, од нас захтјева се да дамо Богу тврдо обећање, да ћемо се владати по Божијима заповједима. Овакво наше обећање било би јасни доказ наше благодарности, коју Богу дугујемо. И таквијем начином, по примјеру Еванђелскога болесника удостојили би смо се од Бога добити онај посве утјешитељни одговор: „будите мирни, вјера вас је ваша спасла“.

О, како би ове ријечи за нас биле слатке и пријатне; јер оне у себи садрже, како времена тако и вјечна блага, која је Бог вјернијема својима приуговотвио!

И доиста вјера је даклен — велика моћ и снага. — Она је највећа и најача моћ на свијету. Живјети сагласно са оним, што вјера учи и налаже, то је ништа мање, него бити најсрећнијим на свијету. Вјера као највеће средство, којијем се човјек приближава Богу, треба да буде у свакоме срцу засађена и са душом и мислима свакога спојена.

Та сила и моћ владају срцама и мислима људским тако, да су се под њиховим упливом небројне гомиле народа на свијету свагда окретале и једнако се и данас окрећу, а и окретати ће се све докле год људи буду на свијету живили.

Једној од тијех великијех гомила припадамо и ми љубезни Христијани. — Ми припадамо Св. Православној цркви и вјери. — Оној вјери, коју је с неба

сишавши наш ПреблагИ Спаситељ Исусе Христос донио и нас њој научио и упутио. Ми припадамо, као чланови оној вјери и науци Сина Божијега Исуса Христа — онога Богочовјека, који је претворио воду у вино; (Јоан. 2, 6;) који је васкресао четвородневнога Лазара, (Јоан 11, 11—14;) младића у Наину (Лук. 7, 12—15;) и кћер Јаирову (Мат. 9, 18—19;) Онога, који је су пет хљебова нахранио пет хиљада и више људи (Мат. 14, 15—21;) који је утишао буру на мору (Мат. 8, 24—26,) и најпосље онога, који је за наше грјехове био разанет на крсту (Јоан. 19, 18;) који је трећи дан силом свога Божанства васкресао (пети члан символа вјере) и који се вазнесао на небо (Мар. 16. 19.) Ми дакле припадамо вјери онога, који је проповједао не човјечију него Божанствену науку, која толико високо и узвишено стоји над сваком човјечијом науком, као што високо стоји небо од земље.

Но права вјера, треба да буде освједочена и добријема дјелима, јер вјера без добријех дјела, као напротив опет и добра дјела без вјере била би мртва, као што је и тјело мртво без душе. (Јаков. 2, 26.)

Зато — љубезни Христијани, — да би дјела наша саодговарала вјери нашој, дужни смо испуњавати све оно, што нам је Спаситељ у својој науци прописао и одредио, да се по њој владамо.

Између свију заповједи Бо-

жијих највећа је она же вели: „Љуби Господа Бога твојега свијем срцем твојим, свом душом твојом и свима мислима твојима; а ближњега твојега, као самог себе.“ (Мат. 22, 39.) Ово је језгра и садржај свега онога, у чему се наука еванђељска састоји.

Из љубави наше Богу у главном потијечу ове наше Хришћанске дужности: да се сваки дан у одређено вријеме Богу молимо; да неђељом и празником у цркву идемо; да поштујемо наше земаљске власти; да уважавамо све старије годинама, и да им у свему пристојно поштовање указујемо; да млађе наше обучавамо и настављамо; да у њих зарана улијевамо страх Божији, и да их свагда привикавамо на правилно испуњавање Божијих заповједи; да их упутимо, да са сваким у љубави и миру живе; да се у своје вријеме исповједамо и причешћујемо; да сиромашнијема невољницима по могућству дужну помоћ дијелимо; да се чувамо криве клетве, лажи и гаднога опадања; једном ријечју, да се чувамо свега онога, што нам је Св. Црквом и вјером забрањено.

Осим овога, што овдје у кратко напоменух дужности хришћанске налажу нам, да шест дана радимо и своје послове сваки у своме звању и положају својски и савјесно обављамо; да ни једног дана у непослици не проведемо; да се трудимо праведним начином и умјесном штедњом имање наше

умножити, како не би смо били на терет другоме, и како би смо сиромашу и невољноме кадри били могућу помоћ пружити, и најпосље дужни смо се владати у свему, како би љубав нашу могли приказати свакоме без разлике вјере и народности.

Предочавајући вама — благочестиви Хришћани — драга браћо и ћецо моја, ове хришћанске дужности очински вас позивљем, да ваш живот, ваше радове и сва ваша предузећа доведете и уредите према заповједима Божијима и према правилима, које нам вјера и црква наша прописује. Таквоме начину и владању привикните домаће и млађе ваше, како би сте сви скупа били обрадовани са онима пунима сваке радости и утјехе Спаситељевијема ријечима: „вјера вас је ваша спасла.“

Осим нас православнијех овдје у овоме округу има напијех драгијех и милијех саотачаственика, који другима вјероисповједима — римо-католичкој и мухамеданској припадају.

Зато, љубезни Христијани, препоручујем вам, да с њима братољубно поступате, да се с њима обходите онако, како то доликује добријема саотачаственицима и побожноме народу, који зна и умије свачија права поштовати и уважавати. Они су поданици *Његова Височанства* нашега *премилостивога Господара Књаза Николе*, као год и ми. Оваквијем обхођењем са иновјернима и нама драгијема и

љубезнијема садржављанима нацима, ми испуњавамо и заповјед Спаситеља нашега Исуса Христа, који нас је у Божанственој науци својој научио, да у свакоме човјеку на свијету сматрамо свога ближњега брата заповједавши, да га љубимо као сами себе што љубимо. (Мат. 22, 39—40; Лук. 10, 31—37.)

Са оваквим хришћанским дужностима упознавајући вас, с пунијем правом очекивати ћу од вас да у свакој врлини хришћанској напредујете, и да тијем себи добијете милост од Бога, а љубав од свијех саотачаственика, како би у милости и благослову Божијему и у брацкој љубави свијех суграђана напредовали на срећу и благо заједничке и миле нам домовине¹⁾.

У оваквој нади, од свега срца Свемогућега молим, да у вама утврди свој Божанствени страх; да изазове у душама вашима највећу готовост к испуњавању Његових св. заповједи; да у срцама вашима укоријени међусобну љубав и брацку слогу, како би с погледом на такви хришћански ваш живот, Свевишњи излио на вас, домове ваше, радове и предузећа ваша, свој благослов, и отклонио од вас сваку како тјелесну тако и душевну немоћ.

Обављајући данас овдје своју пастирску дужност, Пребла-

1) Ово нек послужи многијема на углед, који заслепљени невјеротрпимошћу, презиру брата друге вјере: мрзе га и презиру, као недостојна љубави и милости њихове. -- Јадни су то људи; јадни су то хришћани!... Зову се хришћанима; а немају љубави ни милости Христове. —

гога Бога молим, да дуго поживи *Њихова Височанства* нашега *Премилостивога Господара Књаза Николу и Узвишену Владарку Књагињу Милену и цро Њихов Узвишени Дом*, да и у будуће срећи и напретку воде

свој вјерни народ, као и досада. Творац неба и земље, нека вас све удостоји онијех спасоноснијех и утјешителнијех ријечичи: — Будите мирни и спокојни: „вѣра васъ ваша спасла естъ.“ — Амин.

ДОГМАТ О ДОБРИЈЕМ ДЈЕЛИМА, која приправљају вјечно спасење.

Слободно преводи из „Камена вјере“ Вид. Царежанин свршени богослов.

Увод.

Путујући негда Израилѣани из Египта у обећану земљу, многи труд поднијеше. Јер прије него што се уселише у предјеле, у којима тече „мѣд и млијеко,“ требаше им да се бију с оружјем у руци са многијем непријатељима својијем, и да их побиједо, као: Амалике, Валаке, Хананејце, Аморејце, Хетете, Фересце, Гергесенце, Јевејце, Евусејце и остале. А ово је све било у прообразима за науку и примјер нама; јер нам није могуће прѣћи из Египта т. ј. из свијета овога у обећану земљу — у небо, ако се унапријед не наоружамо на непријатеље наше, који нас мрзе, — и те помоћу силе божије благодати побиједимо. А у овакој борби имамо непобједимога борца — вођа — начеоника и наставника, Исуса Христа, који својим трудовима и страдањима стече славу небеску и име, више од свакога имена.

„Није ли то требало — рече — да Христос пострада и да уђе у славу своју!“ (Лука XXIV. 26.).

А св. апостол Павао каже: „Понизио је сâм себе узевши обличје слуге,... (поставши као и други људи и на очи нађе се као човјек). Понизио сâм себе поставши послушан до саме смрти, а смрти крстове. За то и Бог Њега повиси, и дарова му име које је веће од свакога имена.“ Вођу Христу сљедују војске небеске, Анђели божији, који не примише вијенац блаженства прије докле не учинише рат с *аждајом* — *сатоном*, и докле је, одржавши побједу над њом, не шћераше с неба на земљу. Анђелима сљедују светитељи божији, анђели у тијелу, од којијех у непоколебивијем трудовима *једни ругање и бој поднесоше, па још и окове и шамнице. Камењем побијени бйше, претрвени бйше, искушани бйше, од мача помријеше; идоше у кожусима и козијим кожама, у сиротињи, у невољи, у срамоти. Којијех не бијаше достојан сав свијет; по пустињима потуцаше се, и по горама и по пеклинама и по рупама земаљскијем.* А они трпише ово све и чинише ради љубави бо-

жије, гледајући, т. ј. очекујући небеску плату и непропадљиви вијенац неисказане славе.

Тако дакле није могуће ући у пространство небеско, осим тијеснијем и жалоснијем путем, и кроз тијесна и уска врата, која воде у вјечни живот; нити пак има упокојења вјечнога без трудова — *сљедоватељно није могуће примити плату без претходнијех заслуга.*

Јаков служаше четрдесет година ради лијепе Рахиле: а колико пак треба поднијети трудова не ради красоте пропадљиве него ради неисказане славе небеске?! Потребно је трудити се и помоћу Свесилнога побједити свакоме, ко жели примити *вијенац непропадљиви.*

Слушај, шта говори изабрани сасуд Христов: „Добар рат ратовах, трку сврших, вјеру одржах. Даље дакле мени је направљен вијенац правде.“

А и сам Исус Христос говори: „Који побједи даћу му да сједи са мном на пријестолу мојему, као и ја што побједих и сједох с Оцем својијем на пријестолу Његову“ (Апок. III. 21.). Дакле добра дјела потребна су, о којима се као сунчанијем лучама јасно пише у св. Писму, као што ћемо после виђети.

Али је противницима то нешто обично, да се, као неке рибе противу ријечне брзице како осталијем, тако и овоме православног догмату противе, и да напротив говоре: „Добра дјела нијесу потребна ради спасења, јер спасење и живот вјечни бива

по благодати а не по дјелима. Једина вјера у Христа само спасава. А добра дјела и чување божијих заповјести никако немају такове вриједности: да би ко помоћу њих могао заслужити живот вјечни. Сам Исус Христос говори архисинагогу: „Не бој се но само вјеруј;..“ а крвоточивој жени говори: „Не бој се, кћери, вјера твоја помогла ти је“ (Мат. X. 22.); слијепоме пак говори: „Прогледај, вјера твоја поможе ти“ (Лука XVIII. 42.); грјешници каже: „Вјера твоја поможе ти, иди с миром.“ —

На основу овијех и другијех доказа из св. Писма (на која имаш одговор овђе у II. части) доказују противници, да једина вјера спасава, а добра дјела да немају никакве важности ради спасења.

Ово учење јеретичко отвара врата к свакоме безаконју!

Ко ће дакле и једнијем претом дохватити се добријех дјела, ако помисли, да добротинство ни мало не чини користи за спасење! Ко пак неће чинити слободно безаконје, ако се тврдо увјери, да једина вјера спасава?

О овоме дакле имамо у овоме догмату *расиру* с противницима. Но прије него што исту почнемо, изложићемо нешто, што нам је потребно да унапријед сазнамо.

1. Пошто св. писмо много учи да се чине добра дјела — што и заповијести божије налажу — а забринуте побуђује и злима пријети са вјечнијем мукама — не могу се непријатељи

наши са свијем томе одупријети. За то не одбацују са свијем добра дјела, него овако, говоре и уче: „да нијесу добра дјела потребна ради спасења, јер се спасење и живот вјечни дају бадава, по благодати, само због једине вјере у Исуса Христа, а не због дјела; али су дјела потребна једино ради вјере. Јер кад би без дјела била вјера, била би мртва; а не би била ни истинита, кад не би имала добријех плодова, као што огањ не би био огањ, кад не би имао врућине огња. Тако су дакле добра дјела нужна само ради вјере, а не ради спасења, и она су плодови вјере, а не узрок живота вјечнога.“

Ово је учење наших противника.

2. Живот вјечни има различне називе:

а) Назива се *дар божији*. „Плата је за гријех смрт, а дар божији јесте живот вјечни“ (Рим. VI. 23.);

б) Назива се *божија милост и доброта*.

„Благосиљај душо моја, Господа, који те вјенчава милошћу и добротом“ (Псл. 103.);

в) Назива се *наследство* или *примање*, „Ходите благословени Оца мојега; примите царство небеско које вам је приправљено“ (Мат. XXV. 34.);

г) Назива се живот вјечни *давање плати*, или *плата*, или *давање*. „Радујте се, јер је плата ваша многа на небесима“ (Мат. V. 12.).

3. Младенци, који умиру одмах после св. крштења примају живот вјечни, као наследство и примање, без икаквијех добријех дјела и трудова својијех.

Али који је томе узрок? То је узрок овај како сваки син, био он по тијелу син, био узет за сина, или усиновљен, прима наследством сва добра очева, — ради тога и младенци, који приме на св. крштењу *усиновљење*, и по крштењу одмах умру: узимају живот вјечни, као наследство или давање, без икаквијех добријех дјела и трудова својијех.

4. Не само младенци, него и они који имају савршен узраст и разум, ако се случи да у савршеном узрасту и разуму приме св. крштење, а пошље истога да одмах умру: и они такође примају живот вјечни, јединијем наследством или давањем, без икаквијех својијех дјела и заслуга, због јединог усиновљења, које примише на св. крштењу.

5. Вјерни, који су достигли савршен узраст, а који служе Богу у скромности и правди до смрти своје, па у усиновљењу божијем умиру, примају живот вјечни двострукијем наследством, — и као *наслеђе* и као *плату*. Прво дакле примају због усиновљења, а друго усљед заслуга и добријех дјела својијех. „Знајући да ћете од Господа примити плату наследства — каже ап. Павао — (Кол. III. 24.). Овђе апостол саставља обоје: и наследство и плату.

А и сѝм Исус Христос примио је тијем начином славу не-

беску, — и усљед *синовства шјелеснога и усљед заслуга*. „Није ли то требало да Христос пострада и да уђе у славу своју“ (Лука XXIV. 26.).

Сазнавши ово унапријед укратко, приступамо, с Божијом

(Наставиће се.)

ОРИСИ ХРИШЋАНСКОГА ЖИВОТА

ОД ЕПИСКОПА ВИСАРИОНА.

(Чланци за народ.)

С РУСКОГА ПРЕВЕО ЈОВАН ПЕТРОВИЋ

КР. ПРОФЕСОР И КАТИХЕТА.

Радости и туге родитеља о дјечи.

Радост о дјечи јест једна између највећијех радости земнога живота. Дјеца наша јесу продужење нашег властитог живота, јесу дио нас самих, наше тијело и крв, то смо ми сами, помладивши се у њима. Од свију блага на свијету дјеца су једино благо, за које се можемо надати да ћемо га уза се задржати и послје смрти. Ничтоже бо внесохомъ вѣ мѣръ сей, явѣ, якѣ ниже ѣзнести что можемъ (I. Тим. 6.7). Ове ријечи апостолске можемо одлучно рећи и за сва блага, која имамо и уживамо на земљи, само не за дјецу, с којима се ми надамо и желимо састати у блаженој вјечности. Судећи по такој близини дјече к нашему срцу, судећи по томе, како нам је мило, што имамо то благо, радост и туга о дјечи

помоћи, самоме дјелу, и по обичају: раздјељујемо сав догмат на два дијела. У првоме дијелу поставићемо камен православне вјере, а у другоме камен спотицања и саблазни.

много је дубља и живље њу осјећа срце родитељско, него радост и тугу о сваком другом благу.

У осталом дјеца не могу увијек бити тако блиска и драга родитељском срцу. Тешко дјеци незаконитој! Њих се са свијем одриче други отац. Он је некакав дошљак, безпородичан, безкућник. Сад живи на једном мјесту, и ту остави трагове свога безбрачнога живота, сјутра дан прелази у друго мјесто, и заборавља на напуштене жртве својега пријеступа, на преварену матер и дјецу. Он поступа слично ономе злураду човјеку, који потајно тури запаљено палидрвце у кућу, сламом покривену, или провали водену уставу, а за тијем побјегне и од њекуд иза угла посматра, како кућа гори а вода топи. — Други поступају бар колико-толико савјесно према

својој незаконитој дјечи. Они им шаљу средстава са издржавање, но остају или са свијем дјечи непознати, или ако им мати кад год и пришапне на ухо име очино, то само бива издалека, показујући прстом на њега: „гле, оно ти је отац.“ Тијем се ограничују сви одношаји таквијех отаца према дјечи. Ту ријетко може имати мјеста радост и жалост к њима; прије се догађа, да су очевима таква дјеца на терет, стиде их се, као сјећања своје кривице, као животога укора њиховог неуредног живота, и ако су ожењени, настоје да брижљиво сакрију од жена жалосну истину, бојећи се да не изазову љубоморност и предбацивања. Но догађа се, да такви оцеви и сами не знају ништа, или касно дознаду, да имају дјеце, која исто тако не знаду увијек, ко им је отац. О древном грчком јунаку Улису проповиједа се, да је имао незаконитога сина, који се родио у туђини, за вријеме његовијех многогодишњијех путовања, и да је тај син једанпут пристао к обали отока, гдје се је настанио Улис, и убио га, не знајући, да је то његов отац.

Чувари путева човјечијега живота примјећују, да незаконита дјеца већим дијелом повторавају гријехе својијех родитеља, да пријеступ против седме заповиједи Божије постаје рек' би пашљедан. А писец књиге Премудрости Соломоновијех забиљежио је још и ову примједбу: „прељубни насади не шјерају кор-

јена у дубљину, ништа дају снажна стабла. А ако и граница на вријеме излуста, изишавши као неснажна превија се од вјетра, и јака олујина чула њу из корјена.“ (Прем. Солом. 4, 3—4.) Слично овоме говори и син Сирахов о прељубној жени: „њезина дјеца не укорјењују се, и границе њезине не доносе плода.“ (Сир. 23. 24.) Мисао обојице мударца таје, да преступници седме заповиједи Божије не могу имати радости о својој незаконитој дјечи, не продужују у њима својега племена. Чудновато је у самој ствари, да незаконита дјеца нијесу тако дуговјечна, као законита. То може долазити од слаба надзора и њега; али у једно не можемо а да не признамо овдје дјејства милосрђа Божијега према таковијем родитељима: рацијом смрћу незаконите дјеце, Господ ослобађа родитеље од терета, да имају пред очима увијек пријекор својега пријеступа, који је за њих неподношљив и шта више често и штетан. — Тако незаконита дјеца ријетко веселе своје родитеље, и више су узроком њихове туге и немирнијех покрета савјести. Давид је само седам дана плакао за умрлијем сином, којега роди Вирсавија, а други морају цијелога свога вијека тужити и жалити гледајући дјецу гријеха свога.

И тако не на радост, или ријетко на радост оцу и матери живе на свијету дјеца незаконита. Но да ли увијек радују родитеље законита њихова дје-

ца? Искуство показује, да родитељи, који дјецу јако воле, често трпе многе туге од дјеце. Но на жалост, та туга код већине случајева нема хришћанскога карактера. Као што живот већине хришћана пролази у размишљању и бризи за свјетска блага, исто тако и туга о дјецу јест већим дијелом свјетска туга, рађа се и расте под упливом таквијех побуда, који се не могу назвати правим хришћанским побудама. Тако, туже о наравственим недостатцима и гријесима дјеце, но за што? Зато, што они могу нашкодити земаљској срећи дјечијој; туга је овдје чисто свјетскога карактера. Плачу због дјеце непослушне и јогунасте, но за што? Да ли за то, што таква дјеца поступају против заповиједи Божије, коју кад би испунили, могли би засвједочити своју љубав к Господу и смијерност пред Њим? Да ли за то, што нарушење пете заповиједи Божије води к нарушењу осталијех? Да ли за то, што тај гријех призива на дјецу проклетство од Господа? Не, а понајвише с тога, што је родитељима тешко владати с непослушном и јогунастом дјецом, тешко и неугодно живјети с њима. А то значи, да је за родитеље најжалосније од свега губитак властитог њиховог спокојства. — Туже о дјецу, ако слабо уче, премда су даровита, и ако, свршивши науку, не показује воље к државној служби нити имају потребне стрљивости и устрајности, и

ако на тај начин ништа паметна од њих не буде. Но на чему се темељи та туга? Не на томе, што се под тијем недостатцима скрива невјера у Господа; не на томе, што невјесжбање и неразвијање данних од Господа сила, остављање неупотријебљенијех добивенијех од њега таланта, значи вријеђање Господа; не на томе, што нерасположење према послу, љубав према лијености чини човјека склоним на сваковрсна искушења и саблазни, — већ на томе, што спомнути недостатци уништују свјетски положај младога човјека, не стављају му у изглед ништа доброга у свијету. — Туже и жале, ако им је син лакомислен, страстан карташ, одан пијанству и другијем пороцима. Сузе теку потоцима из очију материних, кад јој је кћи преварена и с поштењем изгубила стид. Но ако се боље задубе у својство те туге, показаће се најчешће, да она долази од самољубља и непознавања онога, што служи на истинито добро дјеце. Родитеље понајвише узнемирује у томе случају то, што таково владање дјеце наноси срамоту свему роду, руши спољашње благостање дјеце и пријети им још већијем невољама у будућности. Но ево је, без обзира на гадно и непоштено владање, син постигао лијепу „каријеру,“ а кћи нашао добру „партију;“ онда нестаје и бриге родитеља, они су задовољни. А што такви путеви милосрђа Божијега нијесу улили дјецу благодарности,

нијесу их расположили на покајање, нијесу изазвали код њих суза и јаке воље, да се не ће више повраћати на пређашњи пут, то не узнемирује родитеље, њиховијех срдаца не потресају грозне ријечи Апостола: не лстите себе: ни блѣдници, ни идолошлѣжители, ни прелюбодѣи, ни татѣе, ни лихоимци, ни пѣлници, ни досадители, царствѣа Божиа не наследѣтѣ“ (Кор. 6. 9—10). — Догађа се, да родитељи тужећи због гадног владања синовлева, веселе се, ако им пође за руком, да га гурну кудгод у свијет. Они су задовољни тијем, што им син није на очима, да у туђини срамота његова владања није тако осјетљива за сав род, није тако позната свима, као у близини. А не обраћају своје пажње на то, да им се син, удаљен од њихова надзора, може још дубље заглибити у кало зла, још даље од кајања. — Ако сина, за разне пријестуце, постигне казна закона, и он буде лишен слободе и одсуђен на робију, то какав је ударац за родитељско срце, како горко и неутјешно плачу и отац и мати! Но и овдје, ако боље приазимо, откриће се, да они жале не толико на духовну развратност, колико за растројством својега и синовлева спољашнега благостања. — Родитеље силно растужује несретни брак њихове дјеце, несличност њихова карактера с онима, с којима су спојили своју судбину, њихове нужде и потребе. Сузе

не пресањују на очима брижне мајке, — а како, заиста, да не плаче, како да не тужи, гледајући несрећу својега рођенога дјетета! Но помишљају ли они при томе, да осим једне биједи, коју тако горко оплакују, постоји још и друга, много више сажалења достојна, да у срцима супруга нема страха Божијега, нема духа побожности, нема ни најмањег расположења к молитви и читању слова Божијега, то ј. нема главнијех услова за сретан породични живот? — Догађа се и обратно: има на свијету лакоумнијех родитеља, којима се не допада побожност њихове дјеце. Они су и сами незадовољни тијем, и другима повјеравају своје незадовољство, само у блажијем облику; на примјер они овако веле: „син, или кћи живе не као људи, избјегавају радости и друштвене забаве, избјегавају многа познанства, као монаси“. Ко не види, да људи, који се могу тако жалити пред другима, неће да виде у дјецу својој дјецу Божију, не знају цијенити блаженства, које се састоји у духовном опћењу с Богом и превазилази све радости и утјехе свијета?

Ако желите знати, шта треба код дјеце оплакивати, угледајте се на примјер Спаситеља. Ено он на шест дана прије своје смрти, свечано, у пратњи безбројнога народа улази у Јерусалим, узлази на врх горе Јелеонске, одкуда му се открио lijep видик на Јерусалим, и у томе тренутку потеконше му сузе

из очију његовијех. За што он плаче? Да ли због жалосног спољашњег стања народа? Да ли за то, што је свети град и околица препуна сиротиње, кљастих, болних од сваке руке? Да ли за то, што се римске заставе вију над негдашњом моћи његова праоца Давида, и шта се његова отачбина налази под власти иноплеменика, незнабожаца? — Не; гријеси, невјерство, непоштење изабранога народа, — ето шта вуче сузе из очију његовијех. Слично овоме, научите се и ви оплакивати код ваше дјеце не спољашње појаве, већ сами жоријен свакога зла. А да сузе ваше не буду бесплодне, непрестајте молити Господа, да уразуми и окрене на пут истине ваше дијете. Правоме хришћанину тешко је гледати, како му се дјеца његова одају пороку и непоштењу, како је свијет и тијело са свијем овладало њиховом биједном душом, како они незадржано ерљају у пропаст; но прави хришћанин ипак не губи наде у Господа, у његову неизмјерну доброту, која спасава и највеће грјешнике, и никад непрестаје вазити ка Господу да се смиљује његову сину или кћери, док се не поврати у души њиховој одлучни корак бољему животу; он није миран ни онда, кад примјети, да је владање његове дјеце уредно само по спољашности, и да се она мало по мало ослобађају спољашње несреће и непоштења; њега може утјешити само унутрашњи њихов поправак. Но какова туга

обузме душу његову, ако му син његов умре као нераскајани грјешник! Помисао, да послје смрти нема више кајања, за оца, који искрено воли своју дјецу, нема ништа тежега на свијету, и њега не може већ ништа више утјешити. На жалост, сви родитељи не воле тако своју дјецу. Лажно изображење, невјерство, самољубље, често су узроком, да се многи између њих још радују смрти изгубљенога сина: они виде у тој смрти само крај временитијех његовијех биједа, а не уједно и почетак вјечнијех адовијех мука. Они могу заплакати за сином, ако је осиромашио, оболио, и т. д., али не ће заплакати за сином, ако вјечно погине. Њима је то исто тако, као да је он отишао кудгод далеко у иноземство, па их не узнемирује више ни писмима, ни искањем новаца. Они су весели, што им је спао с леђа непотребни терет, па макар се он свалио на дно пакла. Какова лакоумност и бездушност!

Ако туга о дједи није увијек правилна по своме поријеклу и свршетку, то и радост о њима није увијек истинита, хришћанска радост. Извор ове лежи понајвише у спољашњем благостању. Ако је дијете здраво, лијепорумено, узрасно, онда су родитељи тијем весели и горди, — не осврћући се на то, да дјечак, у чијој спољашности уживају, може постати гордим, дрским, према старијима, непослушан и осоран. — Кад дијете учи, онда лијепа примјетба у новинама и

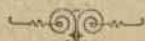

похвални одговори учитеља — јест све, што потпуно задовољава родитеље, и ништа више нити они желе нити траже од дјетета. Њих весели његова прилежност к науци; но из каковијех побуда проистиче она, да ли из чисте љубави према науци, или једино из жеђе за похвалом и наградом, то је многијем родитељима свеједно. Неки неразумни људи полијевају у прољеће дрвеће у башти топлом водом, или угашенијем кречом. Дрвеће то отпусти и почне листати прије другог; но да ли за дуго задрже своју свјежину и цвијет? У сред љета изгубе своју снагу, и оно мало плода, што је на њему, буде ситно и некусно. Нијесу ли овоме дрвећу слична она дјеца, која показују лијеп успјех у науци једино послѣ похвала и награда? Искуство показује, да се ревност к науци не може дуго хранити том храном, успјеси у науци не могу бити јасни и корисни; а у савезу с тијем ни радост, коју су побудили у родитељима, не може бити дуга вијека. — Кад син или кћи одрасту, онда се открива родитељима нови извор радости: дјеца им се држе озбиљно и пристojно, гледају да ни на који начин не погријеше против своје дужности или примљенијем друштвенијем обичајима, посао свој раде вјешто, и брзо, у служби су тачни, у друштву су успјели заузети видни положај, ступили су у пристojан и сретан брак, према родитељима су услужни и по-

штују их. Све то јако весели оца и матер. Но ако уза све то нема код дјеце побожности, је ли онда таква радост дуго-трајна? Кома није познато, како су непостојана блага овога свијета, како често застану и губе се бујни послови, како је безнадежно и само поштовање према родитељима, неосновано на побожности, како је мало среће у супрушком животу, ако су супрузи или оба нестални у побожности, или један не мари за побожност другог, или се шта више руга побожности другог? Само она дјеца могу бити предметом праве радости, која су уједно и дјеца оца небеснога кога она љубе и моле му се. Често имамо прилике сусрести се са старцима, који овако мисле. „Како, старче, живе твоја дјеца?“ запита неко једнога старчића, и доби на то овај одговор: „оскудно живе; чисто се чудим, од куда има толико стрљења, — тако су им приходи лоши. Но ево шта је добро и шта ме тјешци: они су пуни страха Божијега, Бога не заборављају, вјежбају се у читању св. писма, обраћају се к њему с молитвом. Вјера и нада на Бога помажу им да лакше подносе тугу и нужду, и, да кажем искрено, они су сретни. Кад их гледам, имам се чему и радовати. Благодат Божија увијек је с њима, и ако Господ хтједне да их награди земаљскијем добром, они ће примити ову милост с благодарношћу од руке господње, и не ће се погордити.“

— Истинита побожност у дјецу мора бити спојена са истинитом љубави и поштовањем својијех родитеља, са свагдашњом готовошћу да им буду од користи у свима случајевима и околностима живота. Треба ли говорити, како радују и тјеше родитеље таква дјеца, и како је чиста та радост? — О, да благослови Господ таковом радошћу све родитеље! Да их ослободи несреће, да имају такову дјецу, као што је био Хам, синови Илијини и Авесалом. Не дај Боже, да доживимо ту несрећу — да се под стару главу и кад смо једном ногом већ у гробу жалимо на дјецу пред Богом и пред људма, или да кривимо сами себе због немарности наше према њиховом васпитању. Да нас обрадује Господ срећом — да видимо у дјецу поштовање Сима и Јафета, љубав Јосифову, вјерност и послушност младога Товије. Не само у народу Израилском, већ и у историји незнабошкијех народа налазе се примјери сличне љубави и оданости дјеце према родитељима. Грчкому младићу Телекту рекоше једанцут страни људи, да отац његов не говори о њему баш најљепше. Син, не знајући да је у чем крив, одговори им: „отац не би о мени тако говорио без икаква узрока.“ Он је

рађе хтио да узме кривицу на себе, него да због неправедности свали кривицу на оца. Кад је Епаминонда, велики вођа Тивски, одржао побједу над Шпартанцима код Леуктре (371 год. до рођења Хр.), рекао је: „ја се радујем побједи исто толико, колико томе, што сам ју добио још за живота мојијех родитеља.“ Антипатер, намјесник Александра македонскога, написа једном овоме писмо, прецуно жаоба на матер његову Олимпијаду. Александар рече том приликом ово: „Антипатер не зна, да једна суза моје матере загаси хиљаду његовијех жалба.“ А кад је на дивљој земљи природнога човјека израстао такав плод, то не мора ли га више бити на благодатној њиви, коју обради Богочовјек? Треба желити и Бога молити, да не би на тој њиви нигда нестало таковијех кориснијех плодова, а уједно да неби за родитеље нестало извора чисте радости о дјецу. Не дај Боже, да пагубна наука, која се сада шири, о сваковрсној слободи и дужности, а међу осталијем и о слободи од породичнијех дужности, успије на младом нараштају и да трује живот родитељски! Не дај Боже, да доживимо то вријеме, кад би матере стале вашити: „*блажено чрево неродине, сосцы нештавице.*“

ПАЛЕСТИНА ПОД ВЛАШЋУ ХРИШЋАНСКИЈЕХ ИМПЕРАТОРА.

(ОД 326—636 Г.)

IV.

Св. Кирило Јерусалимски и Акакије Кесаријски

(350—361. год.)

(од Алфозан Кјуре. С рускога преводи М. Никифор.)

(Наставак.)

Акакије Кесарски, пошто је изагнао Максима, господарио је Јерусалимом: но политичко стање царства побуђивало га је, да ради са највишом пажњом. Константин тек што је био убјен и у интересу његова брата Констанција, који је улегао у сумњиву борбу са убицама, требало је избјећи сваку ствар, која би могла проузроковати немир и смутње на истоку. У виду тога и Акакије, по смрти Максимовој, био је принуђен пристати на законито изабрање његова замјеника и са том намјером сазове у Јерусалим мјесне епархијалне епископе, који су на његов позив дошли, са надеждом, да изаберу православног епископа, или бар од умјереније аријанаца и благодарећи својему присуству и многобројности то су и постигли. Изабрање Јерусалимскога епископа изашло је без труда; Акакије у то вријеме није још био са свијем прећерани аријанац и онда то није затраживао ни од ново-изабратога епископа а и сами епископи, који су тај сабор састављали, припадали су умјереној партији аријанаца, која се у брзо прозове полуаријанском. Изабрање њихово пало је на Св. Кирила, који је, по својој способности могао да за-

довољи обадвије противне партије — православља и аријанства.

Нови епископ припадао је оној знаменитој партији и прослављеној великијем именом, која примивши Никејски Символ, старала се, да путем умекшавања некијех изговора, поврати у крило православља неке од најумјеренијех аријанаца. Та је партија признавала епископе, које су аријанци били изабрали и имала је са њима некога сношаја, а стајала је у некој опозицији к партији прећераног православља, који су се толико непријатељски односили к умјеренијем партијама — православља и аријанства, да н. п. Љуцифер Каљарски са још некијема једномишљеницима нијесу много разбирали да се одвоје од цркве због тога, што су се Римски папе благосклоно односили к онијем аријанцима који су се враћали у православље. На неколико година прије свога изабрања Св. Кирило проповиједао је у базилици гробнице Господње, а послије и издао потпуни курс катихизичкијех бесједâ за оглашене, у којијема је он исказао своје несумњиво православље, али без оштроће и прећераности, као на примјер ријеч „единосущный“ није се на-

лазила у тијем бесједама, а била је замијењена мање тачнијем изразима.

Нека нејасна мјеста и рјечи у томе његовом издању, давала су и неку тајну надежду аријанцима, мислећи, да ће у њему наћи прије савезника него ли противника.

Законито и по праву изабран Палестинскијем епископима, подржан врућом вјером силнијем старањем о цркви и неборивом кријепошћу духа, отликујући се дубоком наученошћу, привлачљивијем говором непрестаном милостињом и светошћу свога живљења, Св. Кирило, може бити, био је највишијем између Јерусалимскијех епископа.

Прве године његова епископства прошле су мирно и благополучно. Неколика мјесеца послје његова изабрања, чудесна појава као да је шћела да освети то његово изабрање. Осмога Маја 351. год, около половине дана, појавио се на небу сјајни крст, који се простирао од Голготе до Јелеонске горе. Св. Кирило нашао је за потребито да о томе чуду јави цару и његово то писмо, које је и до данас сачувано, свједочи, како о валаску Животворног Крста, тако и о његовој православности, многу употребом биљежења рјечи, „единосущный.“ Опис саме појаве поменутога чуда сачувао се и код другијех савременијех историка.

Мирна времена особито су помогла развићу монашества у

Палестини, које је, како смо горе напоменули, било започето, још Св. Харитоном и Иларијоном. Многбројни њихови ученици распрострали су се по цијелој Палестини. Епифаније, који је у потоње вријеме постао Саламински епископ, познати са своје „историје јереси“ основао је близу Елефтеријопоља, на негом растојању од мјеста Безандука, манастир Старца Ада, у којему је он скупио около шездесет ученика, но кад би бриге и мисли о управи изнуриле његове силе, он би се уклањао у манастир Св. Иларијона и слушајући рјечи и савјете његове изнова би оживљавао и враћао се у свој манастир. У то исто вријеме, четири брата, која су исто били ученици Св. Иларијона, направили су, у околини Ветилској, градићу близу Газе, обитељ; а отшелник Амоније, удаљивши се још дубље у пустињу, славио се строгошћу свога подвига. Број отшелника растао је свакијем даном; Св. Иларијон посјећујући их сваке године, одлазио је од њих једнијем правцем пута, те су се к њему придруживали посјећени њим пустињаци и при крају његовога пута број његовијех сапутника — пустињака — нарастао би до неколике хиљаде. Витлејем и он је почео да сакупља, около своје великољепне базилике, отшелнике, а још даље, правцем к Аравији, у средини велике пустиње, при подножју Синајске горе, около високе стражарничке куле, која је служила, са својијем дебелијем

зидовима и нискијем вратима, уточиштем — не вазда удобнијем — монасима, од навале арапа, расположиле су се три цвјетајуће обитељи. Јерусалим и његова околина покрила се манастирима и населила монасима. Готово у то вријеме, настојатељ Филип подигао је манастир; калуђери тога манастира донијели су, Св. Атанасију и мошти Св. Јована Крститеља, које су они отели од Севастијанскијех незнабожаца. Напосљетку и Јелеонска гора била је насељена монасима, који су били саревноватељи Јегипецкијема отшелницима; они су својијем живљењем и побожношћу опчарали Меланију старију и Руфима.

Поток поклоника растао је свакијем даном. Сиреки пустињаџи, Маран и Киријас, посјетили су Јерусалим; Мало Азијаџки отшелник, Св. Симеон Приск, саједини се у Јерусалиму са караваном, која је кретала на Синај; Персијански епископ Св. Милије, који се послѣје удостио мученичкога вијенца, долазио је да се поклони гробници Христовој; напосљетку Св. Василије Велики, знаменити епископ Кесарије Кападокијске, који је већ један пут долазио, посјетио је Јерусалим и по други пут, и то баш пред самом славном његовом борбом, у којој се он показао побједитељем над царем Валентом.

Хришћанска наука почела се једнак развијати, у којој су се православни и аријанци надметали, како науком тако и

ревношћу. Евсевије Кесаријски, који је не давно пред тијем умро, оставио нам је прву црквену историју, која се је отликовала вјерношћу и стегом говора, а главно критичким, научним избором навода. Недостатак те историје саставља тежки, хладни стил, који стоји у потпуној противности са привлачљивијем списима његова слаткорјечивога супарника — Св. Атанасије. Евсевије оставио нам је, и осим црквене историје, животопис цара Константина гдје недостатак његова пера излази још јасније; благодерећи високо извијајућем се полету његова слога и разасутом у њему великом ласкању, то му је и послужило к личном узвишењу. Али главнијем трудовима Евсевијевим, у којијем се види, јаче од свега, његова наученост и хладно, ма да и сјајно, излагање, био је његов велики богословски труд: „Приготовление къ Евангелию“ и „Доказательство Евангелиское“. Поради састављања и писања тијех дјела, Евсевију није била довољна Кесаријска библиотека, него је, као некад Ориген, проводио читаве дане у Јерусалимској библиотеци, коју је двјеста година пред тијем основао знаменити историк Св. Александар. Први од његовијех радова „Приготовление къ Евангелию“ преставаљајући пространо излагање незнабошке теогније, у којој неозначена предања, противурјечни говори, лакомилене и невјероватне басне, све то упоређено, са подпунијем

јединством књиге „Битија“ и са другијема Јеврејским писменијем споменицима, који су се много прије написали од свијех незнабожачкијех предања, излази вјештијем и знатнијем доказом превасходство хришћанства, над незнабошцима. Споменути у овом дјелу списи древнијех појета, филозофа и историка, сакупљени Евсевијем у научну хармоничну цјелину, сачували су нам много оригиналнијех текстова сачинитеља, којијех, у противном случају, једва би зар и имена до нас дошла? У другом свом дјелу: „Доказатељство Евангелскоје,“ са таквом обилатошћу навода, богатством текстова и искуством излагања, опровргавајући Јевреје, Евсевије, у двадесет књига изложио је суштину хришћанскијех догмата. Његов ученик и панегирист Акакије, замјенивши га на Кесаријском престолу, непрестано је издавао нове изводе и научна тълковања из Св. Писма, гдје у борби са догматичним тешкоћама, особито се укаживала правомисленост и проицатељност његова ума. Св. Кирило свршавао је у Јерусалиму своје катихизичне бесједе, у којијема је по реду и потпуно излагао суштину хришћанске науке. Његов снажни и јасни слог, тачни и прости без труда уздижући се временом, као да је н. п. привучен величином самога предмета и та изненађујућа зачуђавајућа смјеса узвишености, научености и про-

стоте, објашњава нам оно љубопитство и занешеност, са којом су се савременици Кирилови гомилали да слушају његове проповиједи. Његов рођак Геласије, познати са своје добротe и научености, по молби свога стрица, наставио је писање црквене историје Евсевијево, у којој је излагао чистим — ма у неколико и сухијем слогом, црквене догађаје, све до половине царовања Констанцијева.

Мирна времена епископства Кирилова нијесу била дуготрајна. Јевреји, доведени до крајности нестрпљењем и приморавани да дају данке, устали су у Дијокесарији, Тиверијади и Дијоспољу. Римски гарнизони, Хришћани и Самарићани били су по ноћи поклани и побуњени; градови приготовили су се за отпор. Средиштем устанка био је Сефорис, којега је Ирод дивно украсио и уредио, а цар Адријан преименовао у Дијокесарију, која заузимајући, у бреговитом мјесту, при подножју брда Азамона, готово неприступан положај, на штету Тиверијаде постала је столицом Галилеје и у њу су се Јевреји затворили. Рођак цара Констанција, Гал, који је на неколико времена пред тијем добио титулу ћесара подигао је противу њих војску. Дијокесарија је била одма узета и срањена са земљом; Тиверијада и Дијоспољ биле су до пола разрушене и цијела Галилеја била је разорена.

И. Д И О.

ЗА ШКОЛУ, ПОУКУ УОПШТЕ И ЗАБАВУ.

СТРУЧАК БОСИЈОКА, ¹⁾

НА ГРОБ МЛАДОГ СРПСКОГ ПЈЕСНИКА

ВОЈИСЛАВА ИЛИЋА.

Положио **Ј. СУНДЕЧИЋ.**

Ево и ја, млад пјесниче,
Шиљем цвјетак на гроб твој:
Он је стручак босијока,
Што га спрема своме — свој

Са обале сињег мора,
Гдје се диже Котор град,
До на Врачар над Дунавом,
Гдје почиваш тако млад:

Зелен босиљ — да нас сјећа
На зелену твоју доб;
Њежан цвјетак — да ни твоју
Припомиње сјетну коб.

Млад си био као хвојка,
А већ српској Вили драг:
Врелом душом љубио си
Њу и српски мили праг.

Уму ти је на окупу
Стаја сваки свјета крај;
А на крилим лаке маште
Улјећа си и у рај.

Еликон ти поклањао
Појезије висок дар,
А Парнас ти удисао
Аполове лире жар...

Тё си пјева — Зорно пјева:
Далеко ти стига' глас,
И небесном хармонијом
Освајао чарно нас.

Дивисмо се уму твоме,
Дивисмо се лету твој;
Дивисмо се!.. ал' те рано,
Вај!.. гроб оте роду свом!

Ти ни мину ка' млад мјесец
Кад у морски склизне вал...
Јој! што смо га?.. прах и пепел,
Сан и сјена, мемла, кал. —

У та љета — кад си ни се
Појавио толик див:
Колик' ли би?.. да ни будеш
Још шесдесет био жив! —

Но је дубок, неиспитан
Божанствених судба суд:
Не продира људско око
У скровиту бож'ју грūd...

Ни анђелим није знано
— Што и зашто — чини Бог,
Нег покорно врше они
Сваку жудњу Творца свог;

1) Замољен од слав. Одбора, који се саставио у Био раду за подизање споменика пок. младом српском пјеснику **Војиславу Илићу**, да и ја пошљем један свој приложак у „Албум“, који ће се такођер у Биограду издати у корист реченога споменика: ја сам се врло радо таквој патриотичној и братској жељи одма одазвао и послао препрочељеном Одбору, — којем је на челу наш гласовити пјесник „Змај“, — овај „Стручак босијока“, као мали знак и мојега најдубљега суосјећаја

у општој српској тузи за својим младим, али управ генијалним пјесником **Војиславом**. — Како ми јављају браћа из Биограда, намјера је Одбора постигла најбољи успјех: ношто су се сви српски пјесници и књижевници са највећом и најбржом готовошћу већ одавали Одбору позиву, те ће „Војислављев Албум“ окићен избор-цвијетовима, изићи у почетку дојдуће 1895 год. — Слава браћи одборашима!.. Слава!..

Цвјет утргну — ког он хоће:
 Пред његов га носе трѣн,
 А ми искат и не смјемо
 Какве цјели има Он. —

И мојег је вилогојца
 Рано к себи зивнѡ, јој!..
 О длаци је, ох! остао
 Тад и мени живот мој...

Ал' што Вишњи Господ хоће,
 То свакако мора бит:
 Нам' смртнијем не остаје,
 Но над раком сузе лит. —

Полажућ ти, **Војиславе**,
 На могилу босиљ — цвјет:
 Горким ти је сузам квасим
 Уз савколик српски свјет,

Који сузам чемернијем
 Твог покоја купа стѡн,

Котор. У септембру 1894.

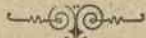
Гдје-но се је и генију
 Твом удунѡ задњи дан. —

Ох, почивај! — сиви орле —
 Лака теби земља та,
 У којој ти колијевку
 И могилу Господ да!..

Ох, почивај!.. Српске виле
 Вазда ће ти вјенце вѣт,
 И спомену твој у Српству
 Неће нигда краја бит!..

Од тебе је богат мираз
 Насљедио српски рѡд,
 Богат мираз — непрѡцјењен:
 Твоје златне лире плод;

Па споменик за уздарје
 Подиже ти Српство сѡд:
 Да повиси теби славу,
 Да утиша себи јѡд. —

ЧУВАЈМО СЕ

ПРОСВЈЕТНЕ ТРУЛЕЖИ И НЕПОТРЕБНЕ ТУЋИНШТИНЕ.

Човјек, свјесан свог бића, до саме смрти тежи за оним, што је племенитије, узвишеније и корисније; тежи знати нешто више, но је знао његов отац или ђед; — тежи за науком. У данашњем времену наука је све. Без науке остаје човјек слијеп, глув и нијем поред здравих чулних органа. Наука је све, што се зна, сазнала и дознала, науци је све у рукама; наука свим управља. То је и прости народ по природи своје чисте памети означаио са изреком: „наука свијетом влада.“ Онај, који тежи за усавршавањем, постићи ће, па и ако не све, а оно бар нешто, т. ј. оно, што ће му неопходно нужно бити у животу.

Човјеку је по самој природи душе и тијела одређено, да себе усавршава и тече знање до дубоке старости; јер је човјек одликован, како величанственошћу природног изгледа свог тијела, тако и величином и бистрином свога од Бога надахнутог духа, којему су својства: бесмртност, разум и слободна воља. Не усавршавајући свој дух, који носи божанствено подобље, и не његујући своје тијело, одликовано особитим изгледом, падамо до развитка прѡсте животиње; чим, не само што себе бришемо из реда човјечанског позива, него јако вријеђамо и божије нам предодређење, које је сваки човјек према могућству више или мање

за живота дужан испунити, те се одужити оној најсветијој божијој заповиједи, која је још првом човјеку у дужност постављена.

Као год што човјек од најраније младости своје, т. ј. од свога рођења сваки дан развија постепено свој дух; сваким даном испуња свој ум са богатством знања; сваким даном види нешто, што није видио; чује нешто, што није чуо; дознаде нешто, што није знао. Једном ријечи: богати свој ум и умножава знање. Тако исто бива и код науке. Наука није постала од једном; знање се није схватило од једном. И наука и знање имају свој почетак. Сваким даном и наука се богати новим проналасцима великих умних испитивања, производима љуцке вјештине и дознавањима великоучених умствовања. У опште тако сва свјецка наука напредује и корача напријед, и корачаће, јер има доста неиспитаног, доста у тами, доста скривеног, доста недомашног људском уму, доста загонетног и чудноватог, о чему свијет сумња, и сумњаће, док наука својом бистрином докаже свијету непобитност истине и изнесе пред очи свијету најистинитију научну ознаку, коју је немогуће ичим опровргнути.

Наука је свему свијету заједничка; сви народи сви људи имају заједницу у њој, како у момачком данашњем развјетку њену, тако и у клици њеног развјетка. Ниједан се народ не може похвалити,

да је наука његова сопствена и да њему припада, да је он сам посједује, да ју је он родио и предао свијету. Па мало се и велеучених произналаоца најчудноватијех и најзамашнијех произналазака може похвалити, да је сам својим сопственим искуством и својим научним испитивањем пронашло ово или оно, што неко прије није бар нешто учинио у том правцу, па овај надоставио, или га тек навео случај. Ниједен народ а још мање један, па и највелеученији свјетски научењак, не може рећи, да све зна. Само „сви људи све знају.“

Као год, што човјек има доба дјетињства, младеништва, мужевности, зрелости и старости, тако и народ прелази из једног доба у друго непримјетно, никако и не осјећајући; јер тај прелаз не бива напрасно од једанпут, већ неосјетљиво постепено. При зачетку своме, при оснивању своме, сваки народ је дјетињаств, па се од тог степена полагаано без скокова развија, некоји брже а некоји спорије, док прелазећи из једног доба у друго, не доспије у доба старости, у доба своје пропасти, преврата или измјене. Као год што су човјеку из младости живахне душевне моћи схватљивости и уображења а тјелесне јаке и снажне за тјелесни рад, и приближивањем к старости постају душевне силе слабије за умствовање, а тјелесне за издржавање тјелесног рада, док у дубокој старости са свим изнемогну и ду-

шевне и тјелесне снаге, тако су и појединим народима у њиховој младости тјелесне и умне снаге крјепке, једре, чиле, снажне, јаке, моћне и силне за издржавање сваког рада и за корачање напријед, само кад има ваљаног настављања; а приближујући се с временом к старости свог просвјетног образовања, које већ постаје трошно, презрело и препуњено отровном материјом, створеном у својој средини, или заразом пренесеном из туђине, приближује се и старости, концу и смрти свог народног живота; док најпосље у најдубљој старости пропадне и народни живот и научно знање у том народу.

Нити су сви народи једнако се брзо развијали, нити једнако знање стекли, нити једнако дуго живјели; па неће ни по сад. Ток развијања зависи од ваљаног уређења и настављања, а сами народни опстанак и дужина вијека народног живота зависи од науке и каквоће народног образовања. Код човјека опадају и слабе умне снаге са опадањем и изнемоглошћу тјелесних моћи; а код народа бива са свим противно: са трулошћу, презрелошћу и старошћу просвјете народне, слаби и стара и сами народ тјелесно, и најпосље, не будући у снази живјети, гине и губи свој народни живот у свим правцима.

Као што је чврсто везана душа са тијелом у сваком човјеку, тако и нар. образовање и просвјетни напредак стоје у тијесној вези са нар. животом и

стањем, државним опстанком и стварним постајањем. Болести или крјепости душевне упливи шу на тијело, као и болести или крјепости тјелесне на душу. Тако бива и код појединих народа: преврат народни или ма какав ужасан догађај, јако дјејствује на нар. просвјету и образовање; али зараза, трулост, временита остаралост и отровност просвјете и науке још јаче и силније дјејствује на народ у стварном и животном погледу, те му отвара пут к свршетку. Народ, којему се просвјета испуни са разним немогућим уображењима и сањаријама, отровима и приљепчивим болестима, гине и губи свој нар. живот, почем заразна болест прелази посредством приљепчивости кроз цио нар. дух и сва држ. уређења; а пошто се отрује животно срце народа, пропада и цио народ.

Те је наука основана и проникнута љубављу за истином, узрасла и одњегована у божијем страху, ту је и народ и умно и тјелесно чио, здрав и напредан и дуг му је вијек нар. и просв. живота; а чим се пренесе отров са стране, или се сам зачне у средини, народ губи правац живота, прихваћа се странпутице, с које брзо падне под пут под страшну, али праведну божију осуду.

Данас има народâ, који су тек у зачетку своје просвјете; има их, који су достигли зрело доба, а има их, који су презрели у просвјети, те постали слабо-моћни узроком подгризавајућег

црва, собом проузрокованог или пренесеног, позајмљеног. Здрава, чиста и истинита наука, као и болесна, гњусна и лажна преноси се саобраћајним путем људи, књига и новина, и прелази у друге народе; ће, пошто нађе присталица, сама се по себи шири и распростире, те трује нар. крв, и прије времена презрије и остара и вјечно пропадне. Најприје се клица таквих неваљалих, лажних, поразних и посве убитачних заблуда и измишљотина и заматака просв. трулежи и презрелости заметне у оним народима, ће просвјета и наука стоји на високом ступњу; јер ту људи, слаба душевна карактера и неопрезна, умствујући, падају у сањарије, заблуде и штетне измишљотине, које окаљају образ не само њима, но и њиховом народу, — и спреме га прије времена за гроб.

Просвјетна се презрелост оснива код народа најстаријих постанком и зачетком науке, а преношењем исте изван народа, може и млади и још незрели народ пропасти, узроком таквих усвојених отровних и заражљивих зараза и болести, отровавши своју крв, своје тијело, своју душу и свој подмладак, — те прије времена и земана спушти се у гроб вјечног тамновања. —

Црна Гора налази се тек у почетку своје народне просвјете и културне образованости, и ако од давних давнина живи својим самосталним животом. Црна Гора није толико стварно богата, да може у својој средини издр-

жавати највеће заводе за васпитања и учења, него тек у том погледу према свом стању се управља. Црногорски младићи, бавећи се на наукама изван своје миле домовине, могу и нехотице наићи у завод, ће се развила, или се развија, отровна клица, производ умног боловања, или онђе и код таквијех, ће се је саобраћајним путем пренијела и наша плодносна бапштине за своје узгојавање.

Боже закрили од те најгрозније опасности све наше младиће, да се не би њихова млађана, чила и весела срца приљубила покварености, и њихови живахни духови напојила се отровом, те постала неизлечива срдачна болест свог народа, чијем би опстанку и правилном развијању створила се највећа опасност.

При изборима сваки треба да је опрезан и пажљив: да ли је наука и знање у васпиталишту основана у страху Господњем, да ли јој је истина и грло и душа, да ли њом дише, да ли за њом тежи и да ли је сагласна с евангелском науком. Ако је таква, онда је наша драга Омладино, пригрлите објеручке и напојте њом своја млађана срца, испуните душу чистотом вјере и истине, те дођите нам на још крвави камен, да свој браћи будете од неизказане користи. — Ако ли је просвјета препуна трулежа, отрова, мртвила: онда бјеште од ње много и много далеко, да не би вас и најмањи задах од ње дотакнуо; јер боље је, да се човјек просто предаде

природи на развијање и образовање, него се таквом науком опити, таквим знањем испунити, таквом просвјетом задојити, таквим образовањем узгојити се на штету своју и свога рода. Боље је и не учити, него се отровним знањем задојити, те постати гори него прости сељак, који није окусио ни мрве шк. знања, као што вели наш Сундечић: „боље је остати и простаком, него ли просвјетним дивљаком.“

Добра је наука; корисно је знање. Јест; али какво знање? — Само чисто, здраво, дозрело, истинито и на темељу чистоте вјере и страхопоштовања према Богу утврђено знање бива човјеку од користи, и доводи га до истинитог познавања Бога и Његових божанствених својстава, до познавања природе и сама себе; а упућује га на пут свих врлина и добродјетељи, који су најљепши украс човјеку, како земног, тако и небесног живота. А на против, трошно и сујетно знање, не само да није сазидано на тврдом темељу и што у њему ни искре истине нема, него уклања се од истине, те пада у заблуде, и доводи своје присталице у бездан свог безумља, одвраћајући их од свега онога, што краси човјека, као цвијеће прољећем ливаду, а обукујући их у скуту црне копрене, у вјечном ружилу, у вјечној пропасти и у неизљечивој болести, докле их у црни пакл не збије и црно небо над њима свије.

Право истинито знање доводи човјека до врхунца славе,

части и бесмртнога благодарног спомена; такво знање оспособљава га извршити свој човјечански позив; такво га знање чини истинитим, родољубивим правим човјеком. За таквим знањем треба да тежимо и дан и ноћ, а добро да се чувамо од штрокавог знања, које противурјечи чистоти вјери и осјећајима здравог расчуну.

Човјек, учећи у намјери, да својом стеченом науком и знањем буде од користи, не само себи, но и другима до себе, свјесан је свог бића и позива; и тек такав живи на корист свог народа.

Сва Црногорска Омладина, како она, која је само посисала нешто мало, али скромног и темељитог знања на Цетињу, тако и она, која је стекла своје знање на страни, у страним јевропским просвјетним заводима, која га тече и данас, и која ће га тећи и оделе, позвана је: да својим трудом и радом, својом науком и знањем буде од користи својој славној домовини Црној Гори; да сије у њу сјеме свог знања; да у њој облагорођава врлине и људске добродјетељи, а искорјењава страсти, заблуде и штетне обичаје.

Само права и здрава просвјета нам треба, а трулости се чувајмо, као од куге. Црна Гора је, као дијете, тек дозрело за школу, обдарено особитим душевним и тјелесним својствима и особинама, те се даје лако просвјетити; само најпажљивије отвореним очима треба назити,

да се наврне у њу чиста и здрава струја просвјетног знања као јутарња бисерна росица; јер ће тијем начином проживјети дуго и славно; иначе могла би се обрести у таквој опасности, из које се неби дала извести ни најбистријем оку, ни најведријем челу, ни најздравијем уму, ни најчистијој души. Сва би усиљавања узалудна била.

Не само, што нам се треба смотрено чувати просвјетног трудежа, него и сваке непотребне туђинштине, која не приличи нашем духу, која га омекшава и гради мекушцем, или га прелијева. Слабом карактеру је својствено прелити се у туђину и изгубити особине свога духа, кад се за дуже бави у туђини; али челичном — никад; ни најповољније околности не могу на његов сложни и јаки дух упливисати и извратити својства његове воље; него остаје вјеран својој крви и народности. Таквог Црногорца наука и образовање учини још угледнијим Црногорцем; такав уз знање његује своје праћедовско витештво; такав дише духом свога оца — Црногорца; такав не заборавља, да смо ми све добили на мачу и пушци, но уз читање и писање таре, оправља и огледа своје оружје; такав уз културно образовање не заборавља његовати и старо црногорско витешко васпитавање и љубав према роду и слободи, према оружју и боју; такав остаје духом Црногорац, осјећајући љубав црногорску према Го-

сподару, држави, народу, закону и држ. уређењу. Такав што се више учи и више тече знања, у толико своја душевна својства чини племенитијем, узвишенијем, челичнијем, свјеснијем и према поштењу осјетљивијем.

Човјек се непримјетно прелијева у туђинштину, а да и не опази ако пажљиво не пази сваки покрет своје душе и тијела. Први почетак прелијевања у туђинштину јест: употребљавање страних ријечи, израза и назива у наш богати српски језик. Са ријечима, изразима и називима скопчане су и неке преставе, које и нехотице човјека навуку, да их чини и да им подражава. После тек мало по мало настаје употребљавање туђих обичаја, чим се човјек прелије у онај народ, од којег је и позајмио, да не би могао ни помислити, да је Србин, а камо ли рећи. Жалосно је; али није штете, јер такви није био достојан ни звати се Србин.

Употребљавањем страних ријечи заједно са српским у говору и писању ступамо тек једном ногом на праг туђинштине, а обуковањем у туђе обичаје, заборављајући на своје, ступамо и преко прага са обје ноге у сред туђинштине, те с „цилиндром,“ „баштуном“ или „амрелом“ клањамо се и велимо: „сервус...!“ Тада би смо изгледали, као накаламљени, као насађени на дрвене ноге, као да нас воде туђе очи и као да нас руководи нечија друга глава Чињели би смо сами себи, ка

нешто смијешно; јер би смо се врћели око туђе осовине а заборављали своју.

Ако се желимо сачувати од заблудâ, треба нам се трезвено чувати од зачетка тих заблуда, од првих почетака, који воде за собом цио повор све горих иза горијех зала. Чувајмо се свега онога, што квари наше дичне српске обичаје и свега онога, што би нас одстранило од правог српског духа.

Шта ће нам туђинштина, кад имамо свога у изобиљу? Шта ће нам оно, што мекша наш челични дух? Шта ће нам оно, што омаловажава и сатире наше старе поносне и дичне обичаје? Шта ће нам туђе, кад имамо своје? — Његујмо себе и друге у духу права Србина; усавршавајмо се корисним знањем, а љубимо свој матерински језик и њим *чисто* говоримо; — а како је богат и златан и какве особине има наш српски језик, то нам најбоље црта наш Јован Сундечић у свом „Уздарју за пренемио дар д-ру Анти Старчевићу,“ ђе вели:

„Није „свињски“ језик српски,
 „Него језик — златни језик,
 „Језик вилâ пјевачица,
 „Језик ситних тамбурица: —
 „Гибак,
 „Гладак,
 „Звучан,
 „Сладак,
 „Богат,
 „Једар,
 „Кр'јепак,
 „Ведар;
 „Језик славе, језик срца,
 „Ка' Омиров и Анакреонтов,
 „У којем се сваки узор зрца. —

„Треба ли му, да се вине:
 „Вине с' као соко сив;
 „Деси ли се, да загрми:
 „Он је муња и гром жив;
 „Пригне ли се: — умиљато
 „Најњежнији бере цв'јет;
 „А када се поисправи,
 „Његов ти је б'јели св'јет.“ —

Па зашто да грдимо наш, овако славни и богати, језик са туђинштином? — Кад говоримо српски, говоримо бар чисто. Љенше нам је говорити чисто швабски, но помијешано српски; јер мијешање туђинштине у наш овако дични језик, не само што мрзи наш дух, него је то и наш Узвишени Господар у више прилика препоручивао црногорском учитељству, да уз учитељски рад, раде по могућству и на књижевном пољу, рекао је: „*Препоручујем ви, да се узаште од употребљавања туђих ријечи у говору и писању, а особито при настављању ћезе; јер је наш језик богат. У духу српском говорите, пишете и ћезу настављајте, ако желите, да буде користи од вашег труда и рада.*“ — С тога нам се треба свом силом клонити од непотребне туђинштине.

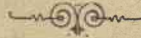
Само је оно знање добро које служи на корист нашу. Чувајмо се, да не буде наше стечено знање на штету нашег милог народа. Добро је све знати, али није творити. Све знајмо, али све не употребљавајмо. Чинимо оно, што је корисно, племенито и према нашем опћем духу, па ћемо постићи своју високу намјеру и остаћемо вјерни својој позиву; и тек тада себе

можемо сматрати, да смо: вјерни Господару а прави синови Црне Горе.

У тој намјери живимо, а у том духу васпитавајмо и себе и

друге, па ће нам наша мајка — Црна Гора — стећи снажна крила за просвјетни полет и народни живот.

Ан. Јовићевић.

ТЕШКОЋЕ УЧИТЕЉСКОГ РАДА, КОЈЕ ПОТИЧУ ОД САМОГА УЧИТЕЉА И ОКОЛИНЕ МУ.

(Пише Буро Шпадијер учитељ.)

Васпитавати младеж јест један од најтежих, али један од најважнијих и најсветијих људских радова.

„На млађима свијет остaje,“ говори наш народ. Какви ће бити „наши млађи,“ то зависи од васпитања, а каква ће бити будућност једног народа, то зависи, од његове младежи. По овоме видимо велику важност васпитања, што не треба олако узимати.

Плод доброга, а и злого васпитања доћи ће доцкав, како за васпитаника као лице, тако и за цио један народ, који мора бити састављен из више јединица; па какве су те јединице народње, такав је и цио народ.

„Све што иде брзо ће доћи,“ овако говори наш народ, али против ове изреке многи гријеше, јер већина родитеља хоће, да живи о најбржем плоду свога рада. Због овога многи се мало и старају о васпитању своје дјеце. То је велики гријех, којег плод уживаће не само родитељи, но и њина дјеца, па и народ коме припадају.

Дати своје народу ваљана сина, као што су то мислили и стари народи, велико је доброчинство, као што је и велико злочинство дати му неваљала сина. Благо, које дјеца доносе из школе, ће је главно мјесто за васпитање, није у ћеси, као оне бабе, која је дједа послала у школу, да јој донесе „блага,“ који, случајно, и нађе негде на путу, кад се враћао из школе, ћесу новаца.

Поред свега тога, и ако више не бива оваких случајева, треба да се ми старамо, и да нас доста труда и мукe убије за благо, које је драгоценије од икаква блага на земљи; а то је благо, које се доноси из школе, ће се човјек одаљује од просте, бесвјесне животиње, а приближује се оном ко га је створио. Све ово предстоји учитељима, да објасне, упуте народ и да сами што се њих тиче свјесно испуњају.

Главни фактори у васпитању јесу: *природа* и *друштво*. Друштво има врло велик утицај на човјека. Оно му помаже, да

се што правилније развије душевно и тјелесно, или, напротив, ако то друштво не одговара цијелима правога васпитања, убија га душевно и тјелесно. По овоме васпитаник, као друштвена јединица, да би могао хармонизирати са околином, треба, да асимилује све оне елементе, који одговарају постављеним цијелима васпитања, а да се клони од свега што ће рђаво на њег утицати.

Како у том друштву игра учитељ за ђецу главну улогу, то он треба, да обрати највишу пажњу: како на утицаје друштва, тако и на утицаје, који потичу од њега самога. Учитељ треба, да, што се највише може, одбија неваљале утицаје, а да калечи ваљане, на души ђетињој, јер ђеца држе учитеља нешто више него друге људе, па што-год пада, на ђетињој души од стране учитељеве, то је са много јачом снагом, него што падне од других.

И ако до данас није одређена тачна цијелъ васпитања, и ако се мишљења, о том, многих педагога разилазе, опет ми поред свега тога треба, да тежимо, да добијемо васпитањем „човјека,“ т. ј. праву друштвену јединицу, потпуно развијену душевно и тјелесно.

Први основ тога васпитања даје: *породица и школа*. Породица прва почиње, а школа не само да мора продужити васпитање, но и расчистити оно што је дјете донијело са собом од домаћег васпитања, као што биљку,

коју хоћемо, да његујемо, треба најприје очистити од увелих граница и нездравих жилица. Дјете још мора школа подкријепити за даљи рад. Ово све предстоји учитељу, а још, као што често бива, и да изврши домаће васпитање, осим онога што припада школи.

Да се све ово изврши, и да учитељ у ваљаности надмаши домаће васпитање, мора он бити искусан у свему. Но и учитељ није од челика. Није се лако хрвати са онолико ђечице, него се мора признати, да, кад он извршава тачно своју дужност, то је један од најтежих радова. Због овога ваљани учитељ мора гледати: како ће лакше доћи до нечега, а и ђеца, да се не претвори школа у мушоницу, већ у учионицу. Ово се може постићи тек онда, кад се отклоне, све тешкоће, без којих се лако може.

Рећи „тешкоћа“ при учитељском најсветијем и најузвишенијем раду, као да не приличи, али ја и не ћу говорити о тешкоћама, које мора учитељ, као сваки радник, да поднесе од свога рада, јер без муке неможе ништа бити, него: *о тешкоћама, којима је учитељ сам извор, и које може врло лако отклонити; много лакше но их подносити, и о тешкоћама, које долазе са стране, без учитељева утицаја*.

По овоме могу се подијелити ове тешкоће, на оне, које проузрокује сам учитељ, и на оне, које он не проузрокује т. ј. а sua sponte и ab alia sponte.

Мало је тих људи, који не ће више себи учињети штете, него им други људи, или из немара, или из слабог познавања свог рада, или због свог прохтјевања и. т. д. Прохтјевања, незнања и немара несмије бити никако код наставника. Његова неспособност, или разне страсти, које рђаво утичу на ђецу, или високоумље, или интерес несмије се никако опазити код учитеља, а још мање да му служи ово као обрана.

I. Тешкоће које поничу од учитеља; како се могу отклонити.

а) *Способност учитељева.*

Способном учитељу, и оном који још има воље за рад, много је лакше постићи жељну цијељ васпитања, него ономе, који није Бог зна како способан за тај рад, нити је оспособљен учитељском класификацијом.

У овом другом случају учитељ помаже сам себи: оспособљавајући се за учитељски рад; али ту има доста рада и труда, а тог ће бити само онда, кад има за тај рад и велику вољу, и љубав према њему, јер што се чини без воље и љубави, то неће донијети доброг плода, већ само да се човјек бави радом pro-forma, а сврх тога, у учитељском раду ионајвише, на штету другог, а и своју.

Пошто је потребан повећи број учитељских снага, то се морају у тој дужности примати и они, који нијесу оспособљени, али и они могу са успјехом радити, кад „учећи друге, уче и себе.“

За оваквог учитеља треба мимо друге стрпеливост, да би могао подносити све терете и муке школског рада, спуштајући се на способности ђечије, па да се мислима и карактером подеси са својима ученицима, па да мало по мало, *овако*, опрезно, стално и поуздано корача напријед. Ово је потребно и осталим, па и најбољим учитељима, али овим првим треба више прорачунавања о свему што раде. Ко се не може држати овог начина, боље је, да се и недохваћа те дужности, па „*Немрчини се, ако ковати нећеш.*“

Но најтеже је себе познати, а највише јунаштво себе савладати. Што се човјеку најприје чини страшно и немогуће, то често пута пође врло лако. Само слабчиње може почетак застрашити, који је заиста и најстрашнији.

Себи треба да се човјек испо-виједа и да призна мање и недостатак, па да на њих удара.

Човјек познаје: биљке и животиње, да би се могао боље њима послужити, а куд више и боље треба, да човјек познаје сама себе, да би и себи и другим могао користити. Не треба да човјека плаши нека слабост, да не може ништа постићи. Осим што мора човјек припремати се за сваки рад унапријед, па да му се повјери, треба да човјек има на уму онолико младежи, која ће проћи испод његове руке! —

Славни педагог *Песталоције Швајцарац*, који за дуго није могао научити ни читати, ни ци-

сати, а сврх тога у њега није било родитељима никакве наде, него би му често учитељ рекао: „*Никад ништа не ће бити од овога фетеша!*“ Мало по мало онај *Песталоције*, који немогаше научити ни читати, ни писати, радом и трудом поста славни педагог. Ево што може рад учињети. —

Оно каљаво и неуредно дијете, које не даваше никакве добре наде, у вријеме новина Француске републике, кад пострадаше многа села и градови Швајцарски, знаде прикушати и приљубити к себи јадну сирочад, која се скиташе по згариштима, гола, боса и гладна. *Песталоције* се стараше о њима, као да су му синови учећи их и у постељи. Па тако и ми; — баш због оне ђечице не би могао човјек допуштити себи, да им неможе бити ваљани учитељ — родитељ, који их води и упућује к свему ономе што је добро и племенито; а у противном случају, ко би им био? — највећи непријатељ! — Околина и природа васпитавају човјека, па учитељ, особито, као свјестан човјек, не треба ништа да прокушти, да му прође необјашњено, непознато, него да га све занима, јер свако познање обогаћује наше знање. Још је нужно знање, које се добија читајући разне књиге, расправе, поуке; а то се знање више уте-

мељи, кад се учитељ заузима, да нешто и сам уради.

Ради овога треба, да учитељ има што вишу библиотеку.

Кад би и један лист, као орган учитељског удружења, излазио у ком би излазили и учитељски радови, много би користио учитељству. А баш кад би био њихов орган, мислим, да би се и више показивало саморадње, него што је до данас. Овај лист могао би излазити бар три или четири пута годишње, а ако би се могло и чешће. ¹⁾

Правога знања нема кад се само чита, а ништа не ради, или, кад се изађе из школе, заклоне се књиге, па се ослања човјек на знање, које је изнио из школе. Но треба, да човјек зна, да зна само онолико, колико у памети носи; много се од онога што се учи позаборави, па се тиме и неможе човјек користити.

На овај начин може се човјек оспособити за учитељски рад, јер сваки рад без спреме иде тешко и неуредно, а слабо може од њега и бити користи.

Оваквим начином не само што ће олакшати учитељ себи рад, но ће и пред Богом и људима стати са неким поносом пун награде и задовољства од самога себе — нестидећи се од свога звања.

1) То би са свим корисно било, било би од неопходне потребе за Црну гору.

„Уред. Прос.“

НОВО ВИНО.

(Приповијетка из . . . . .)

Љето је. Врућа међудница. Година родила боље него икад прије, како људи тако живући могу знати. Све рат, као што је Бог обрадовао својијем обилнијем берићетом. Доба је дана око десет сати. Таман се бијасмо окупили око ниске округле трпезе, да ручамо. Има нас петоро: отац, ја и мој старији брат и двије сестре од стрица, које остав' без родитеља с нама живљаху. Мајка ми бијаше на двије године прије умрла, а мени су тада биле двије године. Таман се скупили, а отац ће рећи:

„Вала кад је овако лијеп ручак, ја бих да обидемо какво је ново вино.“

„Ела-мо, тато, ела-мо!“ — узвикнусмо: ја и брат бадив кашике од радости и једанак се нађосмо на ногама. За тим устаете отац, узне једну ћасу од бакра, а ми два уз-а-њ, немамо стрпљења, да прије дођемо под волат (подрум) то су турски подруми) да видимо: какво је то ново вино. Знам, као да је јуче било — што-но кажу — какав изгледаше тај наш подрум. Уз једну страну-листу стајаше велики бадањ од јелових штица пун кљука.“ Мало даље једна велика бачва и још много каца и малијех барјелица.

О, каква неочекивана радост бијаше за мене и за мог брата кад угледасмо — пошто отац извади из бадња чеп — црвени млаз **новога вина!**

Отац наточи ћасу, сркну и рече: „Ево јадан вина!“ Ми екакајући уз-а-њ стадосмо викати: „„Дај тато, дај тато! Отац видећи да га ми лако не одустајемо, даде нам, и ми — тобож — ођирасмо: *ново вино*, па и ако нијесмо — бар ја за цијело — никад га прије окусили. При свему томе, што га нијесам прије пио, учинило ми се је — бар из уображења — слађе од меда — што се рече.

Пошто ођирасмо ново вино, пођосмо у кућу, те посиједасмо за округлу трпезицу, на којој се ручак већ бијаше поладно, па и ако бијаше врућа ме-

ђудневица. Таман бијасмо почели јести, а човјек с пута испод куће викну:

„О-о-о! П-е!“

„„А који зва неборе?!“ — одазва се отац.

„А бјеж, болан, уватише те турци! Зар не видиш?!“

„„Какви турци болан? Ђе су турци!““ — запита отац невјерујући.

„Изађи на прозор на погледај пут В.“

У томе отац погледа на прозор, и одма се врати натраг вичући: „„С—е! К—е! Узмите ђецу, па бјежете, а ја ћу остати!““

Даље не знам шта је било, но само знам, да нас узеше сестре и одвојише нас од округле трпезе, на којој нам оста лијени ручак и ћаса пуна лијепога новог вина. Сјећам се и тога, кад нас донијеше у пећину једне пустиње, па даље на неке велике висове, па којима се бијаше скупио велики бјежаник, како кољаху браве и како куваху. Начинили бијашу: двије дрвене сове поби у земљу, па препријечи штап а на њега објеси котао.

Пошље су ми домаћи причали, да су само унијели: ћурдију хаљину покојне мајке, очеву цераду, коју сам и ја добро запамтио, кад сам се с њом покривао у Б—ој Г—и, по једнога љеба; а од суда: један турски бакарни сахан, један мали сачић и тевсију (суд бакарни, у коме турци пите праве). Даље, куда смо тумарали, ништа не знам.

О, каква радост бијаше за нас кад се једнога јутра пробудисмо, и нађосмо оца, ће покрај нас сједи!!

Још се сјећам у тој пустињи само тога: једном се искупио народ, на једну главичицу, па све једно другом казује, ће су турци. И ја тобож тамо гледам, али шта видим?? Видим њешто, не познајем ништа!.. О Боже, слава Ти! шта је дјетињи ум у схватању ствари! Само је то љски пред-

мет, њека слика, која падне дјетету у око, па види а не зна шта види...

У овој пустињи пребивали смо једну седмицу дана, а за тим смо пошли у Г.

Пошто смо дошли у Г.; ту смо остали двије године, за које вријеме немам важнијех успомена, да прибељежим, до само то, за мене тада најважније! Имам, богме, највеће моје задовољство а то је: безбрижност, као дијете од 4—6 година. Уживах у игри с мојим вршњацима, те не шћах много коротовати, и кад шћах доћи кући проваљене главе, јер сам био не само несташан, него управо покварен, као што је на многијем мјестима у нашем народу необични обичај; да, чим дијете остане без оца или без мајке, науче га просто глупо из сажалења на много што-шта, што не би требало, ни да помисле о том!.. Тако и мене бијаху научили из сажалења, што сам „луд“ — (мали) остао без мајке, могу истинито рећи, на све што не ваља; што је њима највише шкодило! Али, шта ће се, они нијесу криви, што није су знали! Они су то чинили у доброј намјери... Вјечита хвала!? па и ако нијесу знали, шта раде, и какав ће им плод труда бити!..

Због тога њихова „ученија“ много сам био непослушан. Ја се тога данас кајем, али имам наду на Бога, да ће ми опростити. Велим: да их нијесам слушао, што су ме учили, гријешно бих против цете заповиједи, као год што сам ушљед њихове криве науке постао непослушним, у ономе што се пристоји дјетету. Дакле велим: Један дио их слушао, а други не — потире се; а по врху покајање. Имам наду — наду на опрштење...

У чему имах тада највише задовољство слиједи:

Сваког „боговетног“ дана, кад не би томе стало на пут хрђаво вријеме, шћасмо се искупити познати вршњаци на једну ливаду, далеко од кућа сто корака, а чинише нам се, да је то крај свијета. То је једино мјесто удаљено од куће, на којем се слободно могамо изиграти; и као да

га је сам Бог за наше игралиште створио. Ту се шћасмо играти: „милића“, „калопери Пере! — што ме зовеш Јеле?“ „зеца“, а најмилија нам игра бијаше: „пловање на котче.“ Шћаху нам укућани начинити докољенице, па у њих удари доста копча, а ми ти све повади осим три, једну на врх, другу у средину, а трећу на дно; то не могамо, јер би нам пале. Онда шћасмо: посадити два „камичка.“ један на једну а други на другу страну ливадице — и називасмо их „дџиљевима.“ На једном од тијех циљева постављасмо сваки по једну копчу, па онда гаћасмо пловкама те тако играсмо. О, каква нам радост бијаше, кад шћасмо који добити, а каква пак жалост, кад шћасмо који изгубити! Мислим: да одраслог човјека ништа тако обрадовати ни ожалостити не би могло.

Кад би нам ког дана нестало копача или кад се деси послје кише, па буде глибовина, те би нам се пловке, сквасив' се, из рука лизале, онда шћасмо пловање замијенити још много штетнијом игром и по нас и по наше родитеље, а то је: „са калунањем.“ Шћасмо изаћи у крш више куће, па наложи ватру, те пошто се посагори, наћи шћасмо равно мјесто на камену, а други мали, колики нам снага деснице допушташе, па на равни камен пљувасмо, а сврх пљувачке метасмо угљен, па онда тупијасмо малим каменом угљен. Тај пуцањ, по нашој мисли, не уступаше пуцњу никакве пушке! По гдје кад нас узнемириваше то, што нам се шћаху хаљине запалити, те тако од топџија постајасмо ватрогасци. Тако све рађасмо, док нам природни сат — трбух не шћаше манути: „Доста је! Ја сам већ мој посао свршио, а без посла не могу стојати!“ Онда ми прорешетанијех гаћица и кошуљица кући. Доста пута шћасмо доћи на печене дивљаке, али у пошљедњи крај и родитељи нам бијаху уобичајили. Еле, тиме сам се бавио за двије године. Златно вријеме па и ако га сада осуђујем!?!..

Прошле су двије године од кад смо у Г. Доба је опет међудница, кад нам једнога дана отац рече: „Сјутра ћемо предизати у К.“

О, велике радости! Све прошло. Све играње, с којим сам се тада највише бавио и у њему највише уживао, бијаше тек сјенка, при тој радости, па и ако немах никакве успомене о К, какви изгледаху, имах велику успомену нашег лијепог волта. Оног великог, бадња, бачве и бачава. Али чега највише? — Највише оног црвеног млаза дивног **новог вина!** Мишљах сиромаш: све ме чека, па чим дођем, одма ћемо под волат с ђасом да точимо. — Боже драги! велике радости за нас двојицу — мене и брата! Одмах почесмо се разговарати шта ћемо тамо радити. Чиме ћемо се занимати:

„Знаш што ћемо“ — рече ми брат — „одма ћемо озидати на брежуљак дућан, па ћемо продавати.“

„На који брежуљак? Шта је то брежуљак? Ђе је то?“ — станем ја питати чудећи се.

„Па на они наш брежуљак, знаш пред кућом?“ — додаде брат трудећи се, да ме што боље разумије, као да је тај брежуљак мени био добро познат, па да га се не могу сјетити. Аја, Бога ми не иде! Он ми казује, а ја замишљам, да је то нешто под волтом или на волту, што ја нијесам добро видио, кад сам силазио с оцем, да точимо **ново вино.**

„Па ћемо набавити“ — продужи брат ваљда мислећи, да ме већ разумио — о брежуљку — „доста: каве ракије и вина.“

„Каква вина?!“ — запитах ја чудећи се — „та ми имамо доста вина под волтом, па док оно продамо, па ћемо друго купити.““

Еее, оно су, брате, турци однијели! Кућу су нам изгорјели; те сад морамо кућу на ново градити.“

„Шта?! Однијели вино! Кућу изгорјели!“ — То рекох, а више ми плач не даде да говорим, но се онако плачући стропштах на таван од куће.

О, каква се сад жалост у мојој души појави! — Није ни шала: нестало свега оног што сам се сјећао! Нестало новог вина! Нестало: бадња, бачве и бачава! Кућа изгорјела!!! Другога се ничега и не сјећах.

Брат видећи моју велику жалост рече ми:

„Што ти је рђо?! Кућу ћемо бољу начинити. Грожђе је добро родило, па ћемо одма начинити новог вина, бољег од оног. Устани! Што плачеш?“

Ја помислим чувши братове рјечи: Кућу бољу начинити! Вина новог више имати!! То ме охрабри те устајући запитах брата:

„Бога ти, брајо, шта је то грожђе?““

„То је једно слатко воће, те се једе. То су гроздови ев-аки!“ — одговори брат разманув пружене прете, да ми, тобож, покаже, какви су гроздови. Аја, Бога ми, не иде! Ја то са свијем другчије мислим, него што је.

Опет ми се појавила радост, те једва чеках, кад ће доћи час путовања.

У таквим мислима и дан прође а мркла ноћца дође; и ми одма последије вечере заспасмо. Сјутрадан кад нас пробудише, бијаше све наше на коњима натоварено, а ми се нађосмо у празној соби. Отац нам рече:

„Устаните! да идемо у К!“

„У К!“ — Чусмо ли ту рјеч скочисмо тако живо, да се у часу онако у кошуљцама и гаћицама без капа и боси нађосмо на пољу па и ако нас првијех јутара нагоњашу, да се дигнемо. Доста смо пута били бјени, што много у јутро спавасмо. У истој „*ђенцији*“ онако бијасмо кренули, али куда? Никуд даље од коња, јер виђасмо на њима натоварене наше ствари, те по томе знадијасмо, да ће они у К. Домаћи нас зваху у кућу, да се обучемо и обујемо. Не „*овармиш*“ — Бога ми! Те тако нам мораше изнијети хаљине на поље, те се обукосмо. За тим пођосмо. Куда!? Пођосмо преко бијелога свијета, јер мишљасмо, да је крај свијета пе-

риферија видокруга Г. . о-пољског. Прођосмо поља те дођосмо на брдо Б. које се налази више К. Погледа-смо доље низ једну јаму; а отац нам рече:

„Ено, ђецо, К!“ Високе стране изнад К., разнешене вјековјечним по-тоцима заиста су страшне и за вјешта, а камо ли за оног, који није то ни-кад видио! Ту ме ухвати страх, да ћу се сурвати низ оне стрме урвине, те почех плакати и не пињих даље да идем. Они ме стадоше слободити, ал' све једно мене страх те страх! Затим ме ухвати отац за руку и рече ми: „Не бој се! Ја ћу те водити.“ Тако пођох. Бог недао никоме тако путо-вање. Пређосмо некако. Дођосмо то-бож кући; ал' каква је та наша ку-ћа!? При оној изгорјелини пригради-ли мало сувоте, више ништа. Зидине наших добријех кућа попрњеле. Обра-сле великом травом, која се већ бијаше почела сушити. По авлији (дво-ришту) навардане гомиле ситног и крупног камења, око којих је обра-сла густа купина, која се бијаше оки-тила својим родом. Зидови наше твр-де авлије обурвани, на вратима нема капије. Све пусто! Све тавно! Само не могаше се једном крочити, да се поплаше: змије разнога рода велике и мале, зелембаћи и гуштерице — оне од нас, а ми од њих; но их се ја нијесам бојао премлого, јер нијесам знао шта је!

Одма ја и брат пођосмо, да раз-гледамо оне развалине. Идући проз њих наиђем на нека позната врата. Завирих унутра и рекох:

„Брајо, ево волта!“ — и почех да разгледам, да није ће бадањ и која бачва. Али шта нема нема. Под вол-том све празно, само се налазе они лијепи отесани камени, на којима су стајали: бадањ и бачве. Е, и ту ме поче жалост обузимати те помислих: Дивно ли би било, да је и сад ође бадањ, па да наточимо **новога вина!** Али нема бадња ни бачава, а мени се до-сади гледати у празне црне зидине, те изађосмо на поље. Тада ми паде на

ум: „**Брежуљак,**“ на ком ћемо гради-ти дућан те запитам брата:

„Те је брате, Брежуљак, ће ће-мо градити дућан?“ Брат ми рече: „Ајде за мном!“ Дођосмо на Брежу-љак. Али брежуљак је сасвијем нешто друго, него што ја замишљах у мојој машти. Кад дођосмо нањ, брат рече: „Ево ово је Брежуљак. Ође ћемо градити дућан.“

„Оћемо ли данас?“ „Нећемо данас јер смо уморни него сјутра.“

То „сјутра“ не дође, нити ми дућан градисмо... За тим разгледају-ћи око себе, видим једну велику купину, ће се окитила црвенијем јагода-ма, и помислив, да је то грозђе, које ми брат описа: „то су гроздови св' оваки,“ запитам брата:

„Је ли ово, брајо, грозђе?“

„Није то грозђе, него су то купине; и оне ваљњу, али је грозђе љевше.“ — одговори брат и пође купини, те поче јести. Ја шљедовах за њим, те ми се слатке купине учи-нише, но ми брат не даде, да се сит наједем говорећи:

„Немој јести много, јер нећеш моћи грозђа, које је много љевше. Него ајмо у виноград!“ — тада ме уфати за руку и поведе ме кроз урметин, који ми је био познат, јер је било доста урметина и у Г. . Ја иду-ћи замишљах: шта је виноград, чија ми се промијени слика, чим дођох у-њ. Ту ми брат показа грозђе, те се сити наједосмо, и мину ме сва жа-лост за новим вином. И тако, што сам више долазно у виноград, све сам забрављао: ново вино, бадањ и ћасу. Пошто је добро сазрело грозђе, по-брали смо га и од њега начинили ново вино. И ако се мени чинило, да нико нема више грозђа ни новoga вина, исто нам није требао бадањ, па да је и био под волтом, довољна је била и једна барјелица, јер су нам турци почупали лозу и изгорјели на ватру, будући да је на нашој земљи био табор силне турске војске, а наша кућа била је станом * ... пашинијем, коју је спалио, чим је из ње изишао.

Пошље неког времена начинили смо кућу другу. Али какву кућу?! Кућу мимо куће! као онај што је градио гаће са три ногавице. Озидали смо кућу на два спрата, дугачку 15 лаката (10 мет.) а широку 5 лак. Прави скулар! На врху смо начинили двије „куверте“ са два велика прозора један према другоме, а на двије ластавице два. Еле изгледа прави крст! Достојна кућа за свјецтеника!! Дивно игралиште вјетрова!!

Стајали смо у тој кући 5 година а никаквијех затвора на прозорима није било, нити их ни данас има, а од душе није ни потребно пошто је правна, има већ 7 година. Само смо имали — док смо стојали у њој — једну округлу трпезану штицу, па кад је дувао источњак, онда је привали на прозор од источне стране, а кад би који други промијенио онда на његов прозор шћасмо привалити трпезу. Те тако су вазда три морала бити отворена, а један затворен! Какав је, дакле, био тај план куће!? То је оно: што човјек види а не разумије! Што човјек хоће а не може! Што човјек почиње, а не може свршити! Хвала Богу, из незнања шта бива! По свему томе, што је тај план куће био чудноват, и пак се мени чињело њешто величанствено. Њешто, што нико нема осим ми. Па се нијесам преварио: јер тако смо сами ми имали! Само ми већ нико!

*

У току времена од неколико година научи нас отац писати и читати те нијесмо обојица првог разреда учили.

Пошто смо од оца научили по њешто читати и писати, причаше нам отац, каква је школа, и како се у њој учи, и нама пође ум, да правимо школу, и на ком би смо је мјесту направили, и почесмо кријући се од оца кројити планове, за подизање просвјетног дома, у томе имасмо једног помоћника, једно повеће дијете по имену В. Мени је тада било пуно осам година, а мој брат био је старији

од мене близу двије године. В. више пута долазаше, да се с нама савјетује, ђе бисмо школу подигли. И ми се договорисмо: да ђе-кад отац оде у п.....у изведемо краву из више избе у мању, па да је лијепо очистимо, а имамо клака, па ћемо је обијелити, па одма почети учити. Било би овђе питање: Ђе је учитељ. Ми за учитеља, нијесмо ни мислили. Ми смо могли бити — по свом мишљењу — и учитељи и ђаци. Дакле учити један другог! Слијеп водити слијепа!.. Дође и нама први пут жеља, да нам се отац удаљи од куће Отац пође у п.....у, и каза: да ће се бавити неколико дана. Чим се отац удаљи од куће, а ми: један по друга В., а други могику у шаке а краву на поље. На посао! За кратко вријеме, дође и В. те ми тога дана све сврши; очисти и окречи. Али сад што ћемо без врата, јер их на избици није било, а нијесмо имали дасака, нити смо умјели начинити, па све да смо имали чиме и од шта. Стадосмо се разговарати, што ћемо, на то ће рећи В:

„Идем ја у Ђаће (тако је звао оца) искати штицу, да нам да, и да дође, да нам начини.“

„Ајде!“ — ми додадосмо весело.

И гле чуда! Мислио сам (мислим), да само ђеца ђетињају! У томе сам се преварио. Јер и старијех људи има још луђијех од ђеце. Таки је и добри Ђаћо, В—ов отац старо дијете! Ево како:

Не прође по сата, од кад је пошао В., кад ево ти Ђаће, ђе носи једну штицу. Дошав' код нас назва нам:

„Помога ви Бог!“

„Добра ти срећа!“ — ми прихватисмо.

„Сретна радња!“

„Здраво био, Ђаћо!“ — додаде брат.

„То ћете са срећом, да градите школу!“

„Све ви сретно било!“ — узвикнусмо обојица, а Ђаћо настави:

„Ето ми каза онај мој ђетић, да немате врата па сам донио ову

птицу. Бога ми, више није сам имао, а да сам имао донио бих за цијела врата; а тражићу још, па ако нађем, доћи ћу, да вам ја то начиним.“

„Ела мој, Ђаћо, за Бога!“ — и ми га стадосмо љубити, а како и не бисмо, кад се тако патриотски брине око образовања омладине. Кад ће сад просвјета, да се шири, ће је до тада крава лежала. Како га не бисмо вољели, кад је дијете као ми.

Одатле га испратисмо молећи га, да не заборави.

О, Боже, кад је тада био наше памети, какве је био, кад је био нашијех година?!...

Оде Ђаћо, а ми се повратисмо у просветни дом. Каква та радост за нас бијаше!

Сјутра-дан дође отац рано из п.....е, и ако бијаше казао, да ће се бавити два три дана. Ми га сретосмо, и одма му почесмо причати: како смо начинили школу, и како ће нам добри Ђаћо начинити врата. Како смо донијели једну птицу. Стадосмо га молити, да уђе, да види какосмо начинили, надајући се, да нас неће викати, кад види, како је дивна изба. Он уђе, ал' има шта виђети! Залијепили избу којекако. Разбацали ђубре по дворишту. Пође код клака — ништа не говорећи — виђе клак раз-

баћан. Узме нас смијући се једног за једну руку а другог за другу, те нас поведе у собицу. Ми мишљасмо, да ће нас наградити за наш труд. Заиста се не преварисмо у теме, јер нас је наградио, баш по заслуги. Ево како: Пошто уђосмо у собу, отац дофати дренови прутућ, ког је ранио на греди под таваном, те ти нама: „Ово ви је, да боље начните школу. Да боље научите!“... Стаде нас плач, те чим нас отпусти утекосмо плачући; и више нам није падалана ум просвјета.

У просвјетни дом дође опет крава! Нека је. Ту је и прије лежала!

Наш друг В. не дође више ни близу школе, пошто је чуо, какву смо ми лекцију примили. А ни добри Ђаћо не показа се више с алатом, да нам прави врата!

Неколико времена прође, и ми дознасмо, да је В. пошо у Г. у школу против воље своме доброме Ђаћу. Јадни Ђаћо!

Послије тога одма посла и отац брата у Г. у школу, а ја остах са сестрама. Одма до године удаше се обје сестре, а остасмо ја и отац сам. Тако за двије године отац као калуђер, а ја као његов ђак. Након године посла и мене у школу, а он оста сам, ка' огорео нањ....

III. Д И О.

ЗА ПОВЈЕСТ, ОПИСЕ И СТАРИНЕ.

ЦРКВЕ ЗАГАРАЧКЕ — СВЕШТЕНСТВО ЗАГАРАЧКО ОД 1809—1894.

Црна Гора дијели се на нахије, нахије опет на поједина племена и села. Прва нахија Црне Горе броји се *Кашунска нахија*, која је једина и била „*Црна Гора*“ у стара времена. Као саставни дио кат. нах. јест племе Загараче, које се налази испод планине „*Гарча*“, од куда је и своје име до-

било: *За-Гарач*. Плеће Загарач пружа се од југо-истока пут сјеверо-запада у дужину до 5. сата хода, а у ширину је не једнако, негдје сат негдје два. Облика је коритастог, управ, као велика лађа. Становници су радени особито око винове лозе, а то најбоље свједочи број лоза, изреда имаде их

поједини по 3 до 5 хиљада, а Периша Ђ. Велимировић броји преко 7 хиљада и то засађене у кршевитој рудини. Од прије нијесу доста били вјешти око обрађивања лозе, али како које године, тако све боље, а то најбоље јемчи добро и природно вино, а особито загарачка ракија, која се може убројати међу прве ракије црногорске, како јакотом, тако чистоћом и слашћу.

Како по унутрашњости Загарача, тако и у наоколо њега налазе се многе стародревне грађевине цркава, градова и појединих кула, од којих се још распознају трагови. Тако на И. страни Загарача, према „швердоме“ Спужу, а изнад ријеке Сушице налази се мање брдо, које носи име „Градина.“ Ту је — веле — био негда град, од ког се и данас познају трагови у рушевинама. Но ко зна, да ли ово мјесто носи име од „Град“ или од *Градње*, оца Немањина, гдје је — веле — станао. На поменутом мјесту нашао сам ових дана један новац. С једне стране околу лица, налази се сљедећи натпис: „Ferdin. VII. Dei gratia. 1822.“ а с друге стране околу круне: „Hispan. et ind. reh. T. 8R. P. I.“ У пречнику имаде 4 а обиму $11\frac{1}{2}$ центм. Испод круне у заокруженом пољу налази се с лијеве стране лав, а с десне се не распознаје, као ни изнад лава, но је излизано, а с обје стране овог поља налази се по један ступац, низ које су обавјени барјаци, Спољашњи облик је бијелим металом, од прилике, сребром превучен, а унутра је од туча. Лик је крупан, без браде и бркова. То је новац Фердинанда VII. краља шпанског и индиског, отац знамените краљице Изабеле, но је загонетно: — од куда је овђе? — Осим ове грађевине имаде још једна на врх „Куле од Гарчића.“ Ту је — веле — Иван-бег градио град кад је бјежао од потурченога сина Станише.

Но од свих поменутих рушевина и других непоменутих, а мање важних, највише занимају стародревне рушевине цркава загарачких, које ће се овђе опширније описати на основу народног предања и онога, што је још

у животу. Најстародревнија црквина загарачка броји се *Света Неђеља*, која се налази у Миогост, под сами Гарач на њеном основу налази се сада само гомила камења, премда имаде још по ње који гроб са великим гробницама¹⁾. То је — веле — још из доба „*Маломишћа*“, од првога свијета. Друга црквина налази се у доње Загараче, која носи име „*Петровач*“ (храм св. Петра). Темељ се и још познаје кудијен је био, а по другим зидовима изгледа, да је и ћелија овђе било. С јужне стране олтара издиже се горостасни дуб, под којим се у дебели и густо хлад — од кад ови људи памте, осим неког доба..... — вагда скупљаше сви Загарчани, било кад су што судили, било да су се што договарали, или да се веселе или било, пак, да се туку и свађају. То је, дакле, била „*Зборна главица*“, а и како да није морала бити, кад се налази на сред „*Једношикога поља*“, ²⁾ готово подједнако удаљена од сваке куће загарачке, а на врло лијепом положају. Ко је ову цркву или у која времена зидао — то нико од живих не умије казати.

Трећа црквина, која је, по прилици, млађа од првих јест храм св. *Симеона*, новог мироточца, срп. краља *С. Немање*, којег црква слави 13. фебруара. Ова се црквина налази на сјевероистоку од прве 20 минута удаљена. Подигнута је била назад 70 год. и постојала је до 1886 год. а те је г. порушена и на неколико корака нова подигнута (о њој ће бити мало доље). Она је била озидана на староме темељу црквеном и исто јој име задржано.

1) Како само мјесто цркве, тако и гробовље својина је једног становника загарачког; — кадје — вели — прекопавао и разбијао земљу око ње, налазио је кости и цијелих људских лубања за учу дебљине. Р.

2) Од прије се Загараче звало „Једноши;“ и владика Петар II. вели у „*Шћепану Малом*“, гдје пита Теодосије Мркојевић војводу Драга:

„Можете ли знати, војвода!

Колико је погубло Турака

„Са дно Чева до на врх Једноша?“

Ова је црква, као што и народно предање прича, а и само име свједочи (св. Симеон) подигнута била од Немањкића. Веле да је било на њој одвећ велико и лијепо звоно; па кад су га с ње понијели латини — веле — да се 30 масака подањ опучило до у Котор, гдје се и данас наоди. „Онò највише, и тѣ најљепше звони у Котор — то је — веле — онò!“ —

Од црква, које сада постоје и у којима се свршава Вожанствена служба, загарчани имаду 3. Најстарија по постању од њих јест храм св. Јована, која се налази у Горњем Загарчу. Дуга је 9½ висока 2.63 широка 3.36 мет. Зид је врло лијеп и тврд, осим звоника и прве листре. Кад је зидана не зна се, јер ни људи од сто год. не знају. Близу ње се налази вода под именом „*Вешин Убао*“, који је, по прилици, кад и она зидан и направљан. Та је вода свега племена.

Друге се двије налазе у доњем Загарчу. Једна је храм св. *Николе*, не далеко од друге, св. *Симеона*. Дуга је 6 мет. висока 3 а широка 2 Овђе је негда била као калуђерска ћелијица. На староме темељу подигнута је 1863 год. трошком сељана, а иницијативом свешт. *Марка Буткића*; који је управ наговором и молбом обратио народ, да се подигне.

Трећа, највиша и саборна црква свега Загарача јест храм св. *Симеона*. која је подигнута 1885—6 г. као што и натпис гласи изнад врата спољашњих: „Црква св. Симеона направилу Загарчани 1885—6.“ Дуга је 15 е олтаром широка 5.20 а висока 3.80 без волта и то између зидова. Изнад двери стоји сједећи натпис: „Сей храмъ, святаго Симеона саградише браћа Загарчани под владом Њег. Высочва Кнѣзя Николая I. и под Архијерейством Г. Г. Митрополита Митрофана-Бана. Године 1887. мј. Јан.“ На једноме фелону пише око врата овако, а свилом зеленом и бијелом везено: Сію одеждѣ прыложи Марія Маиновнацѣ (издрто)

Бѣлградскѣю (издрто) отцу своему 8 Хаѣ Рачеті і матери Жи-вани и брату коябру. Богъ да ѣ прости..“ (издрто.) На „воздуху“, који је куљен са истим фелоном извезено златом стоји овако:

+ лаве
'есті ѿсѿ између овога тѣѣ
мам8. ѿѿ налази се сл. тѣ. тоѿѿ
пеонмѿн христова, а наоко-
каѿпом ло њега свети-
клѿмне тељи и анге-
'ѣсѣѣ ли, извезени
сѿн. марті свилом, црном
ѿ н: зеленом и бијелом.)

На антимишу пише изнад иконе христове сљедеће: „Сей Антімісь, еіестъ трапеза сщѣнная на приношеніе безкровныя жертвы въ бжтвеннѣи лѣт8ргіи, оѣтися блгодатію проѣстаго и животворящаго Дха сего ради имѣетъ власть ісрей на немъ сщѣнодѣйствовати во храмѣ.“ Испод овога руком писано стоји овако: „*Никифоръ епископ ужичкѣи 1833.*“ А испод иконе пише опет овако: „Повелѣніемъ Блгочестивѣйшаго Великаго Гдря імператора Павла Петровича Самодержца Всероссійскаго; и блгословеніемъ Стѣйшаго Правительствѣющаго Сѿнода, сщѣнодѣйствованъ Преосщенимъ Петромъ Митрополитомъ Черногорским, Скендеризскимъ и Приморскимъ лѣта от мірозданія (+зт) 7300. г. от рождества же Хрстова (+4ѿч) 1790. въ день.“ Испод штампаних редака једне легургике (служебника) која се налази у овој цркви, стоји сједећи рукописни натпис и то на прво перо: „Милостиви подарак (на друго) од њгова Императорскога (на треће) и царскога величанства (на четвртс) Николая Павловића (на пето) мене Петр8 Петровић8 (на шесто) владицы Црногорскоме (на седмо) и Брцкоме

1835. год.“ Овај је службеник напечатан „въ царствующемъ великомъ градѣ Москвѣ“ год. 1817. септембра; а повелѣніемъ Императора Александра Павловича.“ Осим тога, ова црква имаде два требника, који су печатани на Цетињу. На прво перо пише овако: „Во славу стѣи, единосщныи, животворящія и нераздѣлимыи трѣцы, Оца и Сѣна и Стаго Дха: Повелѣніемъ и благословеніемъ Высокопреосвященнѣшаго Архієпископа и Владики Черногорскаго **Петра Петровича Нѣтоша** напечатася книга сія **Требникъ**, въ богохранимой Черной горѣ, въ митрополіи Цетинской, въ лѣто от сотворения міра ++ **Зѣмѣ**: от Ржѣтва же по плоти Бга Слова ++ **авгъз.** (1837.) Индикта I. мца Октобрія.“ Овај **требник** имаде 260. листовъ (а руски 450.) Почетна слова нијесу црвена но црна. Причесна чаша врло је лијепа, западала је 160 фијор. и два звона од 341 ф. и 12 нов. (За једно дао је за своју душу **Иван Пејов** 200 ф.)

Прије године 1809 није било свештеника из Загарача, него је Загараче подпадало под парохіјом Чевском, а те год. рукоположен је поп Петар Ђупић Загарчанин, од блажено-почившег Митрополита Црногорског **Петра I.** (Св. Петра) на Стањевиће, као што гласи његова синџелија, која је објелодањена у фебр. свесци „Просвјете“ од ове године (стр. 198.)

Поп **Петар Ђупић**, рођен је 1793. а умро 30 Маја 1871. Овај свештеник био је један између оних добрих свешт. црногорских, за које се може истинито рећи да су били прави и вриједни „**дјелателѣи винограда Господњег**“ и који нијесу закопали свој „**шаланаѣи**“, него га и на хиљаду умножили.

За својих шездесет и двије године пастировања повјерене пастве, показао се је прави и „**добри пастир**.“

Кад је ишао по Црној Гори св.

Петар, те мирио закрвављена братства и племена једанпут сврати и у Загараче; и законачи код **Мује Маркова**, она попа Петра. Кад је сједио свети владика и нешто причао, он, као дијете од неколике год.; сједне пред њим, а отац хтједне, да га макне; но свети владика му не дадне; но дијете помилује по глави и рекне: „**сједи ти, сине, па ку те је запошши!**...“ И збиља, након 3—4 год. поведе га отац на Стањевиће код св. владике. Ту је учио и стојао као ђак 12 год. гдје га рукоположи 1809. за свештеника.

Тада му је даровао св. Петар цијели круг црквених књига³⁾ и више златотканих свеш. одеждѣ.

Овај је свешт. био — може се право рећи — као у то вријеме, потпуно снабђен знањем и спремом свештеничком. Знао је тачно и правилно како божанствену службу, тако и друга свештенодјелства свршавати; а при том био је одвећ побожан и поштен. Радо је примао — што се вели — вољног и невољног у своју кућу и тјелесном га и душевном храном нахранио. О том и данас живи помен у његовој пастви. За вријеме њега и његовим настојавањем, а трошком сељана ограђена је црква. св. **Симсон**. (која је порушена 1885.) и у њој је сахрањен.“

Други свешт. Загарачки био је **Јакша Рајов Лазаревић**, који је у исто вријеме био и капетан Загарачко-Комански (за 6. год.) Он је прерано погинуо на Митрошке Њиве код оваца, гдје га, невјерне на Божију вјеру посјекоше злици спушке 1840. По кжжевању рукоположен је у Призрен (управо не знам гдје) између год. 1830—1833. док још није био рукоположен владика Петар II. за Архи-

3) Од ових књига имаде у животу још један **Пентикостар** и један **Часословац**, који има 762 пера са одвећ крупним словима. Остале књиге понијела их је једна особа и продала у Ман. Косијерево, па се овим путем умољавачас. наст. Ман. Кос. да потражи у манастириваници имаде ли их и да би извјестио мјесн.

јереја. О њему немам под руком никаквих писмених података, (као ни синђелије) осим онога, што још живи у народу. Био је висок, крупан и одвѣћ згодног лица и много је — веде — наличио физиономијом на владика Рада, с ким је био причесни побратим. Владика га је много волио и уза се водио на страним путовима. О његовом јунаштву најбоље нам причају „Гусле Црногорске“ које га овако узносе:

„Какав бјеше Јакша Капетане,
„Три је царска затворио града:
„Подгорицу и Служ на крајину
„И Жабљана града лужичкога!“ (Срп. огл.)

Његови комати, што је претекло испод непријатељских ножева и пушака, сахрањени су у гробу у ком је и поп Петар сахрањен ⁴⁾ са богатим одежама.

Трећи свешт. Загарачки био је поп *Матијаш Велимировић*, који је погинуо јуначки у крвавом боју у Дугу 1862. Био је крупан, згодан, поштен, знавен, и храбар и војник и свештеник. Учио се у Морачу и од Петра II. рукоположен прије год. 1840. Након себе није оставио мушког порода Његова браћа Велимировићи подигше му год. 1891. диван споменик-раку, на којој стоји сљедеће: „Брацка успомена подигнута попу Матијашу Велимировићу погибшесу у великој битки у Дуги 1862 год. и као познатом јунаку подижу му успомену његова браћа. Загарач 21. Јул. 1891. год.“

Године 1847. рукоположен је за свешт. загарачког *Марко Петров Ђутић* од блаженопочившег Митрополита *Петра II*. Кад је намјеравао ићи у Србију год. 1863. издао му је Митрополит *Иларион Рогановић*, синђелију или како у њој стоји „свидѣтелство,“ и овако гласи: „N-о 5. Свидѣтелство,

Комѣ се показуе, да Благословѣный Презвитеръ Марко Чупић

изъ села Загарча, Катунске нахије, у Црној гори: естъ правилно одъ блаженопочившегъ Митрополита Црногорскогъ и Брдекогъ Петра II-гъ Петровића Нѣгоша 14. Септемвриа у Дяконскѣмъ а 15-гъ истогъ 1847. год. у Презвитерскѣмъ чинѣ произведенъ: Чѣга ради и дае се по жељи истога Презвитера ово свидѣтелство, гдѣ би му устребало, да се за таковога може вѣрно признати.

Дано у Митрополи Црногорској
На Цетиню 1. Сеп. 1863. г. (М. П.)

Смирный Иларионъ
Владика Црногорскѣмъ“

Маленог, од неколике године понио га је отац на плећима у манастир Ждребаник, гдје је учио по године, па одатле у Љешанску нахију, у Доброцко село, у Морачки манастир и најпосље буде 15. Сеп. 1847. год. произведен за свештеника. Као што знамо, онда није било уређених школа за свештенство у Црној Гори, него су морали они, који су намјеравали ступити у тај чин ићи по манастирима, и од калуђера добивати знање за свештенство. То је било, дакле, скопчано са великим трошковима и незгодама, те према томе није су ни могли добити потпуног знања ни спреме за тај чин. Довољно је било кад је умно ђак прочитати до 17. катисеме и могао је добити тај сан. Било их, дакле, који нијесу умјели ни своје име забиљежити. Но, који су имали уза се добрих свештеника, могао је опет добро успјети, као што је овај имао свога оца, попа *Петра* и попа *Матијаша*, те се добро усавршио. До год. 1863. цркве загарачке није су имале никаквих добара — покретних ни непокретних, нити се је приносио опас, а те год. овај свештеник изговори кратку — доста језгровиту бесеју пред окупљеним војницима загарачким, доказујући: како би лијепо и богоугодно било, да се црквама приноси опас на Спасовдан и да се поставе прокарадури. Он је, предходно овоме, ступио у споразумљење с тадашњим мјесним главарима и подпомогнут

4) Приликом кад се отворио овај гроб 1893 год. видио сам његову бутну цијев у коју је био рањен, бјеше дуга 58 цент. Р.

њиховим одобрењем испане му добро за руком намјерена мисао, која се исте год. оствари. 5) Одма, дакле, поставе црквене тугоре, а он остане као писар и руководитељ новаца, 6) којима је и руковао све до год. 1884. а те год. предат је протокол мјесним главарима, т. ј. кад се почела зидати нова црква. Од истих новаца трошило се и на школско здање и на поправке двије друге речене цркве.

Око здања ове цркве као и око школске зграде, које су по најновијем плану саграђене и које се могу урачунати између првих здања црногорских сеопких, много су виђели и трошка и труда Загарчани од најсиромашнијега до најбогатијега, 7) који с великом вољом и прегнућем рваше како око цркве тако и око школе 8.).

5) Од тада, па све до данас сваки домаћин загарачки доноси на Спасов-дан како прилог цркви по груду сира и по руно вуне, што се одма уновчи, а паре се дају на добит. Р.

6) До год 1884. порасле су биле ове паре до близу 2. хиљаде фиор. Р.

7) Овђе би требало са захвалношћу споменути сва она имена загарачких мјесних главара, као кап. подком. официра и других, који ни труда ни новца не пожалише, но равно настојаваше око подизања речених здања, али наслов овог чланка то искључује.

8) Штета само, што је 1891. затворена ова школа на три год, и пренешена у Комане. — Заиста штета! Да знаш, драги, читаоче, како тешко на срца бива загарчанину кад види гдје ово здање немилостиво вријеме руши, а мишеви по њему господаре, око којег су му ребра пуцала, а оној му — те крвави чело пробијао, доиста би и ти узвикнуо: — „штета!“ Ово је учињено по примјеру других села црногорских, рачунајући, да ће и да могу ђаци из једног села у друго ићи у школе, али овђе — то није могуће, јер је велика даљина. Дакле већа је штета но корист, пошто остаје велики број ђеце не школоване, а сувише се здање руши. Р.

Пети свешт. загарачки био је *Петар Вукановић*, он је поповоа пет до шест год. у Загараче. О њему не умијем много рећи, пошто се је давно преселио у Србију и тамо поповоа. Био је, велe, рјечит човјек и возећи велику парницу сашао с ума и постао самоубица. Рукоположен је од Митр. *Петра II. Петровића Његоша*.

Шести свешт. био је *Радоје Велимировић*, који је рукоположен 1870. год. од Митрополита *Илариона Розагановића*, а у умр'о је 1893. год. Покојник је свршио био Богословске науке на Цетињу. Прерано је умр'о, око 40. год. од запаљења у штомаку.

Године 1893. Августа 30. би произведен за дјакона, а 8. Сеп. ист. год. за свештеника свршени ђак Богословско-Учитељске Школе *Р. Поповић*. Мјесто „*Синђелије*“ издана му је следећа наредба:

„Митрополија Црногорска
Број 1207.

Цетиње 21. Септембар 1893.

Часноме свештенику
Ристу Поповићу!

Ви се оввијем одређујете за свештеника упразњене парохије Горњо-Загарачке. Парохијална Регистра, печат и друга званична акта, примићете од свеш. *Марка Ђулића*.

Духовна управа повјеравајући Вам ову дужност, нада се, да ћете је ви савјесно обављати.

(М. П.) **М. Митрофан.**“

Р. М. Поповић.

УЗИМАЊЕ ТОПА С ГРАДА СПУШКОГА.

По предању и народној пјесми која се кроз племе разлијеже, може се видјети један историјски факт нове историје која казује програм ослобо

ђења племена Бјелопавлићког. Да је *Јово Пајов* први подигао руке на не пријатеља убивши *Асан-агу Међикукића*, и на основ тога покрета Бјело-

павлићи се ослободе трајног робовања испод власти потлачитеља, јер тада борни играху ратну улогу у борби за опстанак домовине: ревносно борећи се, колико жртве поднијеше и своје јуначке крви пролише за своја вјерска начела докле су се стабилно на равноте пољу утврдили!?...

Такву улогу играше *Видо Бошковић* и *Мирчета Алексин*, који једном дођу у манастир Ждребаник ђе је био и *Ђека Бобичић*, и стану се разговарат о његдашњој прошлости, па о своме препорођењу т. ј. о скорашњему ослобођењу племена Вјелопавлићкога, како у тијема ужасним тренутцима неумрли борци витешки се борише за ослобођење свога племена и вијерске своје мисли. Тѣ се опростисмо робовања и тирјанске владавине, што у данима искушења предци наши подносише. Но ипак *Видо Бошковић* између остакога рече како се наши предци борише тако треба и ми да се покажемо као вриједни синови нашијех отаца. Да покупимо чету да ударимо ђе на турски град.

У манастир Ждребанику
Вјеше Видо Бошковићу
И Мирчета с' бјела Фрутка,
Да међу се чине вјећу.

Поносито Видо збори:
„И витешки примјер дава,
Да удримо на град царски
Тако јунак намјерава.“

На које *Ђека Бобичић* одважно рече: „Више пута четовао сам на Спуж, којему сам много зла учинио, па тако четујући по њему, уводио сам градски бедем и царски топ који стоји на бедем, и каже им зрно од топа којегга је узео кад је био на бедем. Него да идемо да га отмемо ја ћу први одит на бедем градски и топ ћу обалит с града.“

„Тако Ђека Бобичићу
Рече на Спуж да удремо,
И топ царски знаменити
Са бедема да узмемо.

Којегга је за обрану
Султан силни да турцима:
Ја ћу први на град одит
Обалит га са бедема.

Да са града већ не бије,
Но да јунак одит смије.“

Те његове одлучне ријечи њих посоколише као оце отаџбине, и одлуче да с четом ударе на Спуж. И Видо стане купити чету. Бирао је најбоље јунаке у Петрушиновиће, као попа *Ђока Бошковића*, *Марка Микоњина*, *Спана Ружина*, *Перована Пуранова*, *Пака Груичина*, *Андрију Драгова*. — Бирајући скупи 30 јунака и ш њима крене к Спужу по ноћи.

„Сад у бијелом Манастиру
Видо тридест друга има
По звјездавој мрачној ноћи
Да удари на град ш њима.

Смјело крену чета зорна
Што за турски страх не маре
Топ да узму и врате се
У освитак јасне зоре.“

Чета мине полагаано лијевом обалом р. Зете да је не би ко опазео и дођу код Височице и неопазивши их нико, и раздијеле чету на троје: десет друга ставе на Сук као заставу онијема који отидну на топ; а десет друга пошљу код Чајнице на спрам турскијех кућа под град, а Ђека пак поведе собом десет на град:

„Ђека оде на бедему
У груди му миса сину
Погинем ли оставићу
Своме роду упомену.

Ш њим пођоше друга десет,
Изабралих тога дана
Међу њима од Лакића
Перјаника Ружин Стана.“

И тако пођу уз град од сјеверозападне стране, па кад чим дођу под бедем Ђека се пришне уз бедем и изиде на град, и у исти час отвори врата од капије. те сви изиду код топа без да их опазе турска стража, и узму кола од топа и повуку их низ град. А Ђека сам завре у топ којегга обали к Чајници турскијема кућама.

А сам Ђека топ обали,
Те му низ град бјели сину
Котрља се низ врлети
Смјело оде у равнину.

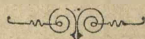
Звучним махом стрмом хуји
Низ град тврди и главицу
Паде под Град крај вароши
На сред кућа у Чајницу.

Турци чујући ово чудо што ту-тањ стоји низ град мислећи на своју судбину као да им је посљедњи час купцу: позатварају врата, да би им мимошла пријетећа опасност. Можда су мислили да су цијела Брда дошла да Спашки град сурвају и варош њину опустоше. Бека чим је стигао с топом под град, стража му притече у помоћ и у исти час састави се цијела чета — те топ метну на кола — и повуку га лијевом обалом ријеке Зете и њњиме хитро побјегну до Љутотука ће почину, мислећи да их неће поћера стић, и скупе фишке које су носили собом за обрану, те ш њима напуне топ, па омакну, топ одјекне на сред Бјелопавлића, турци кад чуше зачуде се какав је та случај да нам пуца у средиште племена Бјелопавлићкога: одмах отидну у поћеру; али узалуд, Петрушиновићи увесу топ код манастира Ждребаника. Дакле чим код манастира изберу *Вида Бошковића* и *Мирчету Алексића*, да иду на Цетиње код владике Рада. Усљед-чега учине међу собом, да свакојему дадну дио подједнак што би им владика даровао, само *Беки* да се дадне старјешинство. *Видо* и

Мирчета пођу на Цетиње код владике и кажу му, да су царски топ узели којег су донијели код манастира Ждребаника. Кад то чуо генијални владика — пјесник — бјеше усхићен, и њих двојицу стави за перјанике и дарује им по двије сребрне леденице; а осталијема, који су били у чету на град спашки, пошље по један цекин, а *Беки* пошље десет талијера. *Бека* не шћене старјешинства, него их подијели друштво.

Владика *Раде*, чим дознаде да је *Бека Бобинић* најпрви изишао на врх града — и топ с бедема градекога обалио, пошље за њега да дође на Цетиње. *Бека* кад је дошао на Цетиње код владике: владика му дадне један цевердар, да га као јунак носи на рамена — и рече му, да га стави за перјаника. *Бека* му одговори нећу се примит за перјаника, јер вишу вољу имам да четујем по турскијем градовима. Владика *Раде* издадне наредбу за топ те му га донесу на Цетиње — којег стави у својој резиденцији, да стоји као свједок витештва неумрлијех јунака.

С. Јовановић.

СРПСКИ НАР. ОБИЧАЈ ПРИ ПЕРУШАЊУ КУКУРУЗА 1) У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ 2).

Саопштио: Петар Ст. Иванчевић, Јером.

„Ао бербо тебе жалим клету,
Та шта љепше од тебе на свету?
Ко тебека никад не видио?
Шта је јоште сиротан видио.“

Свирац свира, а пушке пуцају,
Моме поју, момци подвикују.

— Бранко —

Србине! — мој драгосни брате,
ни мало се човјек не ће огријешити

1) У Црној Гори кажу „румелин“, покварено од талијанскога „*rumenone*“, а у Дубровачкој Крајини и Неретви зову га „*голокуд*.“ — Ур. „Пр.“

2) Један предјео Босне поносне зове се „Босанска Крајина“, крајин је то дио Босне поносне, а простире се од прилике између ријеке Уне и Врбаса. Убавна Крајина са свакога

ако горње стихове неумрлог српског пјесника Бранка Радичевића присподоби „перушању“ или како код нас у Крајини веле „*комушању*“ кукуруза; јер мој драги Србине и српски сине, што је гођ берба 3) у равном и питомом Сријему, то је код Срба Крајиника и у опће Босанаца перушање кукуруза.

гледништа благословена је од Господа Бога, Творца цијеле васионе; а у стара времена у Крајини је било: „С крви ручак, а с крви вечера; свак кржаве залогаше жваће.“ Јер Крајиник не зна ласкати, већ што јест, јест, а за правду ће и своје светиње, сами живот свој жртвовати.

П. Ст. Ив.

3) У Далмацији се вели „*трагање*.“ Уред.

С неописаним весељем обавља се овај тежачки посао; оно истина невини и безазлени Србин ратар све своје пољске послове са српском пјесмом и весељем обавља. Та није за бадјава рекао наш омињени Змај.

„Хај што Србин јоште живи,
Крај свих зала —
Пјесма га је одржала,
Њојзи хвала!“

*

Чим ти Срб — тежак обере кукурузе и на једну хрпу скупи, тџ ти он онда драгане мој, зађе по комшијама и зове „перушиоце.“ Доћи ће из сваке куће бар по једно, а и више; дође доста комушача и незваних, па незвани добро су дошли. Но, непозвана дође само омладина; буде их из даљине, каткад српски младићи иду по шест сахата хода, а и даље. Особито Срби Мухамедовци. Године 1889. видио сам у Санском-мосту, бихаћки округ неколико Срба мухамедоваца, гдје се по осам сахата даљине иду на комушање, те још с каквијем одушевљењем!...

— Обично се комушају кукурузи по ноћи, и тада се веома велика ватра наложи покрај хрпе кукуруза. Како који од перушиоца долази назива присутној Србадији Бога, и одмах сједа перушати. —

— За вријеме перушања пјева чила омладина српске пјесме, замеће шалу и смијех.

Па ево ти Србине брата неколике српске нар. женске пјесме из љуте Крајине:

1.

Шехер-Бишћу, мали Цариграду,
У теби су цари и везири:
Цар је Јово, а везир је Ђорђе,
Цар везира кроз прозор дозива:
„Мој везиру, што те мени нема?“
„А мој царе, како ћу ти доћи?
Кад не могу ни сокаком проћи,
Од ћошакa и од мушебака.³⁾
Од момака и од дјевојака:
Од љепоте Ђорђе материна,
Од поноса Пётра материна;

Од поноса у ложици лежи:
Мекан душек — Перса материна,
Свилен чаршав — Сара материна,
Брусел-јастук — Савка материна;
Јастук бошча — Криста материна;
Кумеш јорган — Јџка материна,
Хитар љекар — Стака материна;
Танак мелаи — Мара материна. —

II.

„Да ми даду момке изабрати,
Ја би знала ког би изабрала:
По висини Јџву материна;
А по чести Нику материна;
По љепоти Стџву момче младо,
На зла ода Сучевића рода;
По памети Ђорђе материна;
Теченика Марка Матовића.
Све би цурам' на поклоне дала:
Себи млада Стџву материна. —
Ја ћу с' сама с њиме заштити,
Међу другам' с њим се поносити.“

III.

Од како је Бања-Лука постала:
Није љепша удовица остала;
К'џ невјеста Али-бега Џинића;
Просио је бањалучки кадија.
Он је проси, а она се поноси:
„Накити ми три низа дуката,
Пошаљи ми од седефа кочије,
Озидај ми од мрамора калдрму,
Почимљући од твог двора до мога:
Па ћу онда 'анума ти, да будем“²⁾ —

IV.

„Бјела зоро не сванула скоро,
Док се дика не наљуби момка!..
Љуби дико, док је момче младо;
Кад остари кџ кад побудали! —
Мука ти је љети боловати,
Кад Шљиванке у коло полазе;
Сваки шљиван по шљивланку вода.
Јово Мару преводи по хладу;
Срце Маро, има л' теби хлада?“

V.

Гердан кити љуба Иванова,
Гердан кити, гердану говори:
„Мој гердану, моје суво злато,
Какав ће те јунак потргати!..
Неће Иво, жив мајци не био!..
Оће Раде радосна му мајка!“ —

3) Решетка на пенџеру у турскијех кућа.

2) Мирковић: Срп. нар. пјесме из Босне.

VI.

Змај прешета с мора на Дунаво :
И пренесе под крилом дјевојку,
Под другијем рухо дјевојачко. —

VII.

„Ој! Илија, око соколово,
Што ми синоћ у коло не дође!“ —
„Био пошб — до језера дошб;
Из језера нешто пороговара,
Ал' је вила, ал' шарен-гуја?
Да је вила у гори би била.
Да је змија у трави би била.“³⁾

— У околини бихаћкој, — у том мом драгом завичају много више женскиња на селу зна народних пјесама, него ли у околини Бањалучкој. Око Бање-Луке на Крајини хвале само народну пјесму, бива пјевају свој обични „дуги“ на пр.:

„Гердан кити љуба Иванова.“

Или:

„Бјела зоро не сванула скоро.“ и. т. д.

— Но у убавној и јуначкој Крајини има веома lijепих и великих јуначких пјесама, у којима се опјевају српски јунаци и осветници, а уз српске јавор-гусле — ту српску најмилију свирку. Весела Србадија при перушању натјече се, ко ће брже и боље перушати; али и том приликом досјетљиви и мудри дух српски зна сметње наћи.

Они ти брате, сметају овом или оном, да спорије комуна с тим, што увекју добро по гдје-који клип кукуруза, па га бацају један, пред другог, и стану се онда смијати, како се овај или онај мучи, док оперуша за везан кукуруз.

— Гатају, ко први нађе црвенак (црвен кукуруз), тај је онда срећан и може прије њи спавати. При-

3) Из моје збирке.

јатељи и заљубљеници бацају кријући један другом црвенак, бајаги, да се момци покажу, како су сретни. —

— Гата се и ово: Ако су кукурузи односно клипова добро зрнати и завршени: онда је домаћин добро враћао; а ако клипови ћелави: онда је домаћин слаб на зајму. Србадија стане одмах корити у пјесми: „Ко ће криво убио га Господ проз плот;“ или „зајам се мора поштено вратити.“

— Домаћин добру вечеру спреми; а на тој вечери не смије фалити, варенијех кукуруза, печенијех бундева, мисирача и кромпира (Срби мухамедове вјере особито воле „будинке;“ — а код њих, бар ниже класе, то је прва част).

— Истом кад се докомуша настане право српско весеље: коло игра, моме поју, момци подвикују. Сване и сунце гране, а весела Србадија заборавила, еда треба посвирати и за пас задјети. Чисто им је жао, што тако брзо свану, па да се морају растајати.

— Сва је Србадија весела и раздрагана, а пуна слатке успомене с дотичног перушања. А ако је још који од Срба герза (момака, ђувегија) том приликом уочио и бегенисао коју Српкињу, он се још веселије растаје, и већ стане сновати планове како ли ће му ова или она Српкиња (коју бегенисао) вјерна љуба бити.

— У стара времена бивало је и отмица, т. ј., ако овај или онај Србин загледа коју Српкињу, он са својом дружином засједне на згодном мјесту и отму цуру; но тога је данас већ нестало; а борме нестало је и оног весеља, које је у стара времена бивало?..

— Ето мила Србадијо, то толико о српском народном обичају при перушању у Босанској Крајини, тој много и много пута крвавој хањини. —

IV. Д И О.

ЗА НАРОДНО БЛАГО.

ПРИПОВИЈЕТКЕ.

Приближежи Никола П. Анђелић.

Цар и златна јабука.

Био један цар, који је имао три сина и једну златну јабуку, која је сваку ноћ рађала, и то златнијем родом: — но је неко сваку ноћ брао јабуке, те ће једном рећи цар својим синовима: „моји синови видите како ова јабука сваке ноћи рађа златнијем плодом, и неко је све бере — но ајте да видимо је ли тако и ко је бере? — „На то ће најстарији брат рећи:“ „Ја ћу ноћас стражити,“ — па пође, да чува јабуку, те је тако чувао до поноћи; тада га освоји дријем и заспе. — Кад ујутру јабука обрата. Друге ноћи рече средњи брат: „Ја ћу одити, да чувам...“ наоружа се и пође код јабуке; те тако исто превари га сан као и старијега му брата, па заспе. — Кад ујутру јабука обрата. Трешу ноћ рече најмлађи: брат: „Ја ћу ноћас чувати стражу код јабуке...“ и он се наоружа и понесе свој кревет и оде под јабуку и чувао је до поноћи тада почне, да дријемље; — али се одмах охрабри и незаспи докле долеће девет пауница; од којијех осам падоше на јабуку а девета њему у кревет и претвори се најљепша ђевојка. Док се он ш њом разговарао, оне осам оберу јабуку и он јој рече: „Зовни ону твоју другарицу, да ми донесе три јабуке: једну оцу а двије браћи“ — Она исто учини и пауница му донесе три јабуке и пођу заједно кући. Кад је дошао најмлађи брат: њему су браћа завиђела, њему и његовој жени; — па да би га омразили са његовом женом подговоре једну бабу и плате јој, да би их како замрзјела. — Баба дође једну ноћ и кад је пауница спавала: баба јој осижече плетенице! она врисне и побјегне онамо одкуд је и дошла. — Кад дође код куће, види да му нема

жене — па упита: Куд му је жена; а они му одговоре, да не знају. — Тада он пође у камару ће нађе бабу која држаше прамен косе у руци а у другој маказиде, и он се осјети и упита бабу: „Шта си то чинела с тијем маказицама?...“ а она му неумједне ништа одговорити; а царев син нареди те је растргну коњима на репове, а он пође да тражи своју жену. Браћа су га и отац од тога одвраћали; али их он не послуша, него крене на далеки пут. Путем идући, дође код једне бабе у једну пустињу и ту се заустави, да ноћи и исприча баби како је изгубио жену. Баба му рече: „Куд ћеш ти ићи даље: ја имам кћер код оваца и ја ћу ти је дати,“ — а он рече: „„Ја нећу!... него умијеш ли ми што казати о пауницама и ће оне живе?““ — Баба му одговори: „Ту у поље има једно језеро, и ту долазе вазда девет пауница те се купљу.“ — Он је запита: „„У које вријеме долазе?““... а она му каже: „Вазда око подне.“ — Пошто му баба каже онда пође код језера да чека. Баба пошље једнога момка и да му један ковчежић и рече му: „Иди и привуци се код онога човјека и пуни му кроз тај ковчег за врат.“ — Момак учини као што му је баба казала. Чим му пуне за врат кроз ковчег заспе. — Тада долети девет „пауница“ на језеро осам пуне у језеро, а девета на цара сина, и претвори се најљепша ђевојка те га је грлила и љубила и звала да устане; али се он није могао пробудити, и оне одлете. — А оно момче скочи и пуне му кроз ковчег с друге стране за врат и он устане; и момак му стане причати како су долазиле паунице и како га је једна звала, грлила и љубила. — Њему то буде врло жао

и врати се код бабе: и баба га је одвраћала, да то не чини: али он није стео да оступи, него ујутру зором пође код језера, да чека паунице. Но баба опет спреми момка: те тако учини од њега као и први пут; па пошто га пробуди исприча му како су долазиле и како га је једна звала грлила и љубила. — Он се још већма сневесели, па рече ономе момку: „Ако ме трећи пут не пробудиш посејећу ти главу.“ — И врати се код бабе. — Ујутру треће јутро зором опет пође код језера и поведе једног коња, којег му дадне баба; те да би се боље сачувао да не заспе: узјаше на коња, па га стане ћерати око језера тамо амо. — Но момак, како га је баба научила, превари га те му пуне кроз ковчег за врат, те заспе на коњу. — Паунице дођу осам паве у језеро а девета њему на крило која га је звала грлила и љубила: али га није могла пробудити. — Пошто полети момак га пробуди и каже му како су долазиле, па да га је звао, па га није могао пробудити; а он му рече: „Нијеси ме будио ја ћу тебе сад пробудити; па довати сабљу и посијече му главу! — За тијем пође, да иде путем. Идући нађе код једне воде малу рибицу, коју бијаше талас истурио на траву. Он је довати и тури је у воду; а она му рече: „Човјече! кад си ме избавио узми од мене један крљушт“ — и он исто узме и пође даље. — Тако кад је много одио наиђе на једну лисицу, која се бијаше у гвожђа ухватила, и он дође код ње и пушти је; а она му рече: „Узми од мене једну длаку, дако ти ово добро вратим.“ — Па пође даље и нађе вука, који се исто бијаше у гвожђа уфатио, и он га пушти. Вук му рече: „Узми од мене једну длаку, дако ти ће у нужду помогне.“ — Он узме и пође даље, и дође год једнога града и прође кроз тај град и нађе у њему једну велику дворану, на којој бијаше капија и стража на капији. — Стража га дочека; али он каза да има посла у дворану, и стража га пушти. — Кад уљезе у дворану: ту нађе жену и осам

њенијех сестара. — Ту се познаду и изљубе, и он остане ту. — Једном рече својој жени: „Ја сам се ужелио свога завичаја: ајде да идемо мојој кући!“ — Она му одговори: „Мене пута тамо нема никако.“ и он јој више нешћене викати. Једном пођу паунице у шетњу: а он остане код куће са својом женом, па му она дадне кључе од девет камара, и рече му: „Немој девету отворити; — а осам отвори слободно.“ — Он почне отворати камаре и нагледа се свакијех ствари и накита. — Кад је ово разгледао размисли се; па се усуди те отвори и девету. — Кад има шта виђети ће човјек стоји окован у гвожђе и пред њим тече вода златном чесмом и предањ златан путијер, и крај њега златан коњ и зелен, и пред њим иста вода као и пред човјеком, и још пред њим златне јасли, које бијаху ћетелином напуњене; и он уљезе у камару па узме чашу, тада човјек рече: „Дај ми човјече једну чашу воде?“ — Он му дадне, па пошто је попије рече: „Опроститићу ти један живот — но ми дај другу па ћу ти опростити и други живот.“ — Он му дадне; а овај му опет рече: „Успи ми трећу на главу па ћу ти опростити и трећи живот...“ Он му успе; па тада разтргне оков, па скочи и узјаше коња; — а овај се зачуди па пође. Кад паунице му реку: „Што учини несретни сице?... што пушти змаја, те ти одведе жену:“ а он тада рече: „Зар одведе па скочи и узме штап, па пође да је тражи.“ — Путем идући, дође на једну пећину и ту нађе жену — па јој рече: „Ајде да идемо!...“ Она на то пристане па крену да бјеже, и много су бјежали; а Змај кад дође код пећине те ненађе жену сјети се и одмах пође у поћеру, па кад их стигне, рече сину цареву: „Ајде и немој више, да се враћаш па ћу ти опростити један живот за ону чашу воде, те си ми дао.“ — Он оде; а змај врати жену у пећину. — Он се врати и други пут па је опет узме и побјегну, али га змај опет стигне, и рече му: „Иди и немој се више вра-

ћати, е ћу ти трећи пут главу осјећи; а сад ћу ти и овај живот опростити за ону другу чашу, што си ми, дао!...“ он оде; а Змај жену врати. Овај се и трећи пут врати; али несмијући је више водити, рече јој: „Жено, запитај Змаја у чему му је највиша снага?...“ и он пође. — Једну вече кад су били за вечером запита га: „Човјече, ће ти је највиша снага? а он јој рече: „„То је тебе неко научио.““ — А она му се стане клети: „Није нико него ми је мило да знам.“ — Онда јој рече: „„У сабљи је моја снага.““ — А она узме сабљу и стане је љубити и пред њом се клањати: а он се насмија па рече: „„У томс није моја снага него ми је у топузу.““ — Она тако учини и пред топуз; али јој он рече: „„Пошто си тако рада, да знаш у чему ми је снага сад ћу ти право казати. — Недалеко одавле има у једно село једна баба и код ње има коња, доста крупнијех и лијепијех, које она чува: и има једну кобилу мајку истијех коња, и коју је год узчува за три дана, да ће му једног коња да бира. А има један коњ у ње, који је губав, и он је бољи и бржи од мојега коња: али га неће нико да узме што је губав. И у мојему је коњу највиша снага и брзина, а у овог те је губав још и виша.““ — Кад ово жена саслуша, упамти; па кад дође трећи пут царски син, све му каже како јој је казао змај. Царски син пође одмах код бабе да јој чува кобилу. — Кад дође код бабе, пита га: „Шта ћеш синко!“ а он рече: „„Ја оћу да ти чувам кобилу.““ — А баба му рече: „Па добро синко! — видиш онај колац, који викаше — дај, баба дај! — он иште главу: па ако ми неучуваш кобилу, ја ћу ти посећи главу па набити на они колац.“ — И он рече: „„Ја оћу.““ — Баба му дадне кобилу и спреми га, да чува. Он да би је боље сачувао: узјаше на кобилу. Идући кобила, њему се за-

дријема, и кад се пробуди види да нема кобиле само му остао удар у руци, тако забрижен дође код једне воде. — Падне му на ум, да они крљушт, запали и риба му рече: „Што је пријатељу?!“ — А он јој каза што је и како је. — Она му рече: „Не бој се!... Удри уларом, по земљи и реци: — дур кобила! — и она ће ти изићи и он тако учини и кобила изађе и одведе је баби. — Други дан поведе је опет као и прије, и опет заспи и он пође уз планину, ће нађе неколике лисице. Запали ону длаку, и лисица му рече: „Шта ћеш, пријатељу!“ — Он јој каза шта је и како је, а она му рече: „Не бој се! удри уларом по земљи она ће изаћи и реци: — дур кобила!“ — Он тако учини и кобилу поведе баби. Трећи дан поведе опет кобилу и опет заспи: пробуди се и види, да му кобиле нема, и пође уз планину, и нађе некога вука, и запали ону длаку од вука и вук рече: „Шта је пријатељу?“ — Он му каза шта је. — Вук рече: удри уларом по земљи и реци: — дур кобила! — па ће изаћи. — Он тако учини и поведе је баби. Кад је свануло он заште коња од бабе. Баба му даваше од разнијех коња, да једнога изабере али он нешћедне, него заште онога губавога: а баба га одвраћаше; али он „Губава па губава!“ — и баба му га дадне. За тимем се он с бабом опрости и отиде јахајући на коња. Кад је мало одмакао, скине се с коња и узме крпу, па почне трљати: који свине, као злато!... па узјаше опет и дође до пећине узме жену и побјегне. — Змај га поћера али га немогне за дуго стићи. Кад се близу примакне цареву сину, тада се коњ под сином царскијем обрне и рече: „Брате зашто ме ћераш!“ — Тада коњ под змајем сатре змаја — а царски син узме његова коња па појахају обоје на коње и одоше дома здраво и весело. —

ЈУНАЧКЕ ПЈЕСМЕ.

(Из збирке Илије Н. Златичанина.)

Четовање Севера Пипера.

Још ни зоре, ни од зоре цика,
 А до дана има три сахата:
 Никшићу се отворише врата,
 На изађе једна чета мала,
 Чета мала четрнајест друга,
 Пред четом су три добра јунака,
 Који бјеху чети арамбахе,
 Три јунака сва три поједнака:
 Прво Север од Пипера равних,
 Друго Раде с Чева поносита,
 А треће је са Заљути Томо.
 Оде чета проз широке баре,
 Проз широке баре проз Риђане;
 На отолен мостом кусидскијем.
 Ка те поћи на лијеву страну,
 Уз Лигунар високу планину.
 Туда чета здраво прелазила,
 Док на чевска убла долазила;
 Доста чета ноћем пролазила:
 На убле их зора застанула,
 На торила ће су чевске овце,
 Чета зађе у гору зелену,
 Да уводи на торила овце. —
 Мало стали дуго не стајали,
 Док' се једна отворише врата:
 Из торила стока излазила,
 Пред стоком је чобанче јуначе,
 У руке му пушка цевердаре,
 На раме му сигава стручина,
 О рамену сигава торбица, —
 На ноге му опутом опанци,
 За појас му двије леденице,
 Бијеле се ка' снијег бијели.
 Често момак на пушку погледа,
 И обрће око низ планину,
 Док му бјеле изађоше овце?
 За овцама цура излазила:
 Висока је као копље бојно,
 Витка стаса ка' јела зелена,
 Црну косу низ плећи спустила,
 А врх косе капу натурала;
 Врх капе јој црна мандалина,
 С којом цура закријева лице,
 Да га жарко не ожеже сунце.
 На њевојку од свите зубуна,
 До по њега искићен је златом:
 На два крила од танка зубуна,
 Навезла је два тића пауна.

На плећи јој црна антерија;
 И она је извезена златом:
 Опасана ермајли ћемером,
 У ћемеру алем камен драги.
 Кад изашла цура пред вратима,
 У ћемер јој сунце огрејало;
 Стаде камен сунце просипати.
 Што ће брате алем ками драги,
 И његова свјетлост од сунашца:
 Кад сја више лице у њевојке? —
 Кад је виђе Севере Пипере:
 Јунаку су очи засјениле
 Више с лица лијепе њевојке;
 Но с' алама што јој ћемер краси.
 Још кад виђе младу Црногорку,
 Како шеће како се размеће:
 Заигра му срце у прсима,
 Затрепаше токе на прсима,
 Живо му је срце понијела.
 Кад је виђе Севере Пипере:
 Скочи јунак ка' да се помами,
 На говори чевљанину Раду:
 „Побратиме чевљанине Раде!
 „Ко је чобан чије ли су овце?
 „И чија је цура пред торину?...
 „Ах, каква је Раде побратиме!
 „Лијепа је ка на гору вила;
 „За сама би цара требовала,
 „Камо л' за ме' од горе хајдука?..
 „Смије ли се удрити на овце?
 „Заробити овце и чобане!..
 Скочи Раде па му одговара:
 „О, проћи се мио побратиме!
 „Да ти знадеш овце и чобана:
 „Ко је чобан, чије ли су овце;
 „Не би смио пред њим ни изаћи,
 „А камо ли замећати кавгу!
 „Оно ти је с Чева крвавога,
 „Младо момче Даићић Мојаше,
 „Он је јунак да бољега нема,
 „Ни у турско ни у црногорско,
 „Оно му је сестра Анђелија,
 „Па је дошла у планину млада...
 „Несмијемо њему ударити;
 „Да утече Мојаш у планину:
 „Колко има у ћеси фишека,
 „Толико ће убити Турака.“ —
 Но говори Севере Пипере:
 „Богом брате Чевјанине Раде!

„Пођи Раде до Никшића града!
 „Поздрави ми у град Капетана:
 „Нек ти даде петнајест грађана,
 „Е' ћемо му ноћас ударити,
 „Кад ућера у торину овце. —
 Скочи Раде, па га послушао:
 Право иде граду Нишицкоме;
 У град Раде нађе Капетана,
 Заиска му петнајест турака, —
 Даде му их ријеч не чињаше;
 А Раде се ш њима подигнуо,
 Докле дође осталој дружини. —
 Ту заједно мијешаше војску;
 Сакрише се у гору зелену,
 Докле мрче и почину сунце
 А звјездице оташе трепетати. —
 У то Мојаш угонио овце
 Па пошто је стадо уредио:
 Отидоше у њину плужину, 1)
 Ту стадоше леба заложеше;
 У толико вашке залајаше:
 Тад искочи из плужине Анђа,
 И виђела на главици момка.
 Јави му се из плужине Анђа:
 „Ко си море горе на главицу?“
 Одговара црногорско момче,
 По имену Чевјанине Вуче:
 „Ево ја сам секо Мојашева!...
 „„Је ли туна Мојаш побратиме.““
 Анђа њему право каживаше;
 А Вук њојзи опет говораше:
 „„Посла ме је Брђанине Вуче
 „„Да идемо његовој плужини.
 „„Заклао је испод звона овна,
 „„Добави вина из Црмнице,
 „„Ми тројица да се угостимо.““ —
 Мојаш њему на то одговара:
 „Ајде збогом Вуче побратиме,
 „Ја не могу оставити овце;
 „Јер планина није никад сама,
 „А и сам знаш за три потурице,
 „Који даше вјеру за вечеру.“ —
 Ал' говори сестра Мојашева:
 „„Пођи брате код твог побратима,
 „„Остави ми двије леденице;
 „„Ако буде мука на торину,
 „„Обије ћу пушке упалити,
 „„Ти ћеш чути па ћеш дотрчати.““
 На то се је Мојаш преварио:
 Обије јој пушке оставио,
 А са собом узе џевердара;

Па отиде Вуком побратимом.
 Добро их је Вуко дочекао:
 Изне се им овнујег меса,
 И црвена вина црмничкога,
 И бешкота љеба бијелога.
 Вечераше господску вечеру;
 Но ни турци не сједе залуду,
 Но кад ура од замана билу:
 Торини се примакоше турци,
 Одма вашке турке опазеше:
 Сташе лајат околу торине. —
 Скочи Анђа, уз леденице,
 Па искочи пред плужину млада:
 Пред собом је виђела турчина,
 Ђе у руке држи џевердара,
 Обије му пушке окренула,
 Обијема живу ватру дава...
 Но турчину срећа прискочила,
 Под пушке је подбацио руке;
 Преко себе ватру претурио...
 Уфати је за бијеле руке;
 У то други прискочише турци,
 Те бијеле изведоше овце:
 Одведоше овце и ђевојку. —
 Ал' ни Мојаш не сједи залуду,
 Но тек чуо двије леденице,
 Кликну Мојаш оба побратима:
 „Сад у помоћ ако Бога знате!
 „Ето мука на моју торину!
 Кад то чуше оба побратима:
 Поскочише на ноге лагане,
 Те сви тројица трче у помоћи;
 Стигоше их на врх Лигунара,
 Забише се у студно камење. —
 Ту стадоше мало причекаше;
 Ал' ето ти чета од турака: —
 Најпрви је Севере Пипера,
 За Севером Чевјанине Раде,
 А за Радом са Заљути Томо;
 За њима су пребијеле овце;
 За овцама од Никшића турци,
 Те ћерају пребијеле овце;
 И чувају плећи главарима. —
 Кад стигоше на врх Лигунара.
 На погледу Нишицкога града;
 Виђе Анђа да помоћи нема,
 Па закука како кукавица:
 У кукању дозива Мојаша. —
 Чује Мојаш — па јој проговара:
 „Не бој ми се секо Анђелијо!
 „Неће тебе одвес живу турци,
 „Док је тебе Мојаш у животу!“ —
 То изрече пали џевердаром:

1) Плужина, гор: колиба

И погоди Севера Пипера;
 Обије му ноге саломио,
 Па повика из грла бијела:
 „Бјеж код мене сестро Анђелијо.“
 Шћаше Анђа, но недаде Раде;
 Но за руку приxfати ђевојку. —
 Ал' завика чевјанине Вуче:
 „Чекај Раде мој мио рођаче!
 „Нећеш Раде одвести ђевојку!“
 То изрече а пушку опали,
 Те погоди својега рођака,
 На сред паса да не пушти гласа.
 Па повика из грла бијела:
 „Бјеж код мене Мојашева секо!“
 Анђелија и побјећи шћаше;
 Но јој неда са Заљути Томо,
 Већ за руку уфати ђевојку.
 Ал' повика Брђанине Вуче:
 „Стан' полако са Заљути Томо.
 „Нећеш лако одвести ђевојку!“
 То изрече опали шћашану,
 И погоди са Заљути Тома:
 Мртав Томо паде на земљицу. —
 Тада Вуко грлом повикнуо:
 „Бјеж' код мене Мојашева секо!“
 Ал' да видиш Црногорку младу,
 Ђе узима двије леденице,
 И с турака три ћесе фишека:
 Па побјеже код брата Мојаша,

Па му даје ћесе и фишеке,
 А у руке држи леденице!..
 Напуни их па гледа у турке.
 У то доба и турци и овце,
 Тад два Вука, Мојаш и ђевојка,
 Удареше Нишићким турцима..
 Но да ти је видијети било:
 Грдно ли се узмутише турци;
 Оставише пребијеле овце,
 И њихове до три арабаше,
 Да их сјеку мрки Црногорци,
 Па стадоше бјежат низ планину,
 Ал да видиш мрке Црногорце:
 На турке су јуриш учинили;
 Колико је ноћи по поноћи:
 Све сијеку и заскачу турке,
 Фатају их и сијеку живе. —
 У то свану и ограну сунце:
 Утекоше низ планину турци,
 Кукајући и лелекајући;
 А Мојаш се са дружином врати
 Пјевајући и пушкам' међући,
 И ћерајућ' пребијеле овце,
 И с турака рухо и оружје;
 Па кад сјели рухо дијелили,
 Сваком прави дио учињели,
 И Анђи су дио учињели,
 Дадоше јој пушке Северове,
 Нек се знаде што су Црногорке.

ЖЕНСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.

1. ИЗ СЛАВОНИЈЕ.

Приближежио Гавра В. Гојковић.

Лепота девојка и ђаче самоуче.

Везак везла лепота девојка,
 Везак везла, а под бадем села.
 Навила се бадемова грана,
 Испод ње се танка стаза дала.
 Туд се шеће ђаче самоуче,
 Па јој с маша под грло бело;
 Ал' говори лепота девојка:
 „Ид од мене ђаче самоуче!
 „Поломи ми ћерђев од бисера,
 „Од бисера, од драгог камења;
 „Помрсићеш фенедичко злато;
 „Поломићеш игле бедуркиње!“ —
 Ал' говори ђаче самоуче:
 „Бога м' теби, лепото девојко!
 „Од куд теби ћерђев од бисера,
 „Од бисера, од драгог камења?

„Од куда л' ти фенедичко злато?
 „Ко л' ти даде игле бедуркиње?“
 Ал' говори лепота девојка:
 „Имам брата на мору трговца:
 „Посл'о ми је ћерђев од бисера,
 „Од бисера од драгог камења.
 „Имам сестру на мору гркињу:
 „Послала ми фенедичко злато.
 „Имам драгог на мору возара:
 „Дао ми је игле бедуркиње!“ —

Песма уз часни пост.

Часном посту запостисмо —
 Ој, посте, ој! ¹⁾
 И Ускреса дочекасмо
 Од нас дванест девојака:

1) Тако уза сваку врсту.

Међу нама сиротица
И на њојзи кошулица,
Нит' је ткана нит' предена
Већ од злата саливена.
Питале је другарице:
„Од куд теби кошулица?“ ...
„Чувала сам Христа бога,
„„Дала ми је Мајка бож'ја!“ —

Игра беле виле.

Заигра се бела вила
Усред двора војводина.
Снуждио се млад војвода:
Чим ће вилу даривати?...
У њег има доста блага,
Чим би вилу даривао;
Ал' то вила и не гледа,
Већ се боље заиграва!...
У њег има мила сека,
Чим би вилу даривао;
Ал' то вила и не гледа,
Већ се боље заиграва!...
У њег има мио братац,
Чим би вилу даривао:
То је вила и играла,
Док је брата изиграла! —

II. ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ.

(Приближеио Никола П. Анђелић.)

Вевојка и Сунце.

Јарко сунце не сијаш једнако:
Мој ме драги нељубиш једнако:
Ил' једнако ил' немој никако;
Ил' ме младу ти у гроб сарани,
Да не гледам јаде по свијету.

Знаш невјеро, како си се клео,
Пред Олтаром пред Светим Јованом.
Пред иконом пред Светим Николом:
„Ко невјеро од нас училио
„Под њиме се земља проломила.
„И сунце је вјером преврнуло,
„Те не грије зими ка' и лети:
„А ја вјером преврнути нећу!...
„Болесна те превртала мајка!...
„Од Ђурђева до Митрова данка
„Ниђе теби ненашла лијека,
„Док до моје долазила мајке!...
„Ја ти недам — а рећи ћу мајци:
„Не дај мајко невјернику лијека,
„По му подај у маштрафи вина:
„Нек се вије око мога двора
„Као злато око чисте свиле!“ —

Сирота ђевојка.

Пошетало Даицино злато
По зеленој Даициној башчи,
Ситно шеће танко попијева:
„Црна земљо и зелена траво
„Што ме ниси покрила одавно,
„Да негледам јаде по свијету
„Бе ме дајко на далеко даје,
„На далеко четрдест конака:
„То се њему много близу чини!
„Даицинца спрема ми дарове.
„Лоше купи — добро јој се чини,
„Кратко мјери — дуго јој се чини,
„Уско реже — широко јој се чини;
„Е тако је без оца и мајке,
„У том паде на зелену траву:
„Земљи паде — горе не устаде.

Л И С Т А К.

ЦРКВЕНЕ БИЉЕШКЕ.

— Нарeba из Митрополије.

— Како смо обавијештени, Његово Високопреосвештенство наш Господин Митрополит Митрофан, издао је наредбу свима настојатељима манастира и свима парохијалним свештеницима, да држе парастосе за блажени покој душе

у Богу почившега Цара Руснога АЛЕКСАНДРА АЛЕКСАНДРОВИЋА и да се при свакој служби преко цијеле године чини помен за добру душу блаженопочившега Цара.

— Освећење обновљене цркве у Пољима 9. Окт. 1894 — У суботу, 8. окт. т. г. Преосвештени Господин Митрополит Митрофан присуио је из Колашина у Поља, уз пратњу многих свештеника, учитеља, војених и гра-

ђанских чиновника и великог броја народа, да освешта нову цркву, саграђену на старом темељу. — Глас о доласку његовом разиграо је срца у народу, те старо и младо спремаше се за дочек свог милог госта, који ево сад први пут у своме животу посеђава овај погранични крај Црне Горе.

Народ, испуњен умилном радошћу, усхићеним весељем са дна срца и душе у скромној молитви Бога призиваше, и прослављаше његово свето име, које свој промисао и старање о њему не ускрати, те да вјечно угине и тијелом и душом, већ својом божанском Вољом допусти, да се међу његовим горама онет слави свето божије име, служи свети служба и узносе молитве Богоматери, — те са радосним дркћућим уснама тихо, богоугодно, скромно и срдечно благодарише Богу на вољи и промислу, молећи га за здравље и дуги живот свог Избавитеља — **Књаза и Господара НИКОЛЕ I.** и за срећни долазак Њег. Високо-преосвештенства, који га удостоји са својим високим посеђењем, да освети обновљену цркву, те да опет пропјева сјајније и величанственије у закриљу слободе, правде и равноправности.

Поља, као и Колашин, припела су Црној Гори по берлинском уговору 1878. г.; али су се у њима још задржали Турци у поданству црногорском, који из своје сурове нарави показивали су се црногорској влади доста упорни и као неодвисни, те 1886. г. буду са свим проћерани из Поља преко границе, ће се мјесто њих насле све сами Срби прав. вјере, који су ускочили из Турске у Црну Гору, и неки из унутрашњости Црне Горе. Народ у Пољима, освијешћен од своје дуге сањарије, осјети потребу саградити нови божји храм у својој средини на темељу, ће је прије три вијека постојала црква, коју је тадашњи прав. српски народ био саградио, па је невјерни душманин разорио, да би одузео србима мјесто и свети дом, ће се је у молитви народом кријепио и душевном храном испуњавао; — науми саградити цркву, као што је и школу,

ће му се од назад неколике године обучавају дјеца, те своју намјеру поднесе свом витекшом Господару, који, увиђајући сиромаштво Пољана, а много цијенећи јунаштво и негдашње муке и патње њихове, из пагона своје велике побожности благоизволе указати им Своју Књажевску милост, те о своме трошку подиже овај свети дом божји, за здравље и напредак Свој и Својих вјерних а пред душом погинулих црногорских витезова, који драговољно примише смрт од пушке и ножа око овог и других крајева, само да би извојевали слободу и спас својој браћи.

Наш омиљени Архиастир био је свуда најодушевљеније дочекиван; свуда суусријетан са срдчним: „Добро дошли и срећан Ваш долазак био за нас!“ Свуда из стотине народних гласова орило се весело клицање: „Живио наш Господар!“ и „Живио Господин Митрополит!“ — Свуда је пољупцима радосних усана обасута била његова света десница; — а Он, испуњен милоном, удвостручаваше народну радост са својим поучним ријечима, милостивим опћењем, братеким разговором и красним савјетима. Одушевљеност народну цијенећи, као извор чистог срдчног осјећења, Преосвећени Господин није пропустио, а да свуда и сваком не благодари на тако ријеткој предусретљивости, излијевајући на њих свој свештени благослов са молитвом, пуном љубави према народу.

Истог дана приправљен Му је био објед у Штитарици, ће су Га суусрели пољски главари са неколико народа. Посље обједна упутио се је к Пољима, ће је стигао у 2 сата посље подне. Свуда Га дочекиваше војници у парадама под оружјем, одавајући Му достојну почаст. На Мојковцу, с десне обале р. Таре у Турској, поздравио је Његов пролазак погранични јузбаша и комесар Барјам-ефендија са упоређеном четом низама; — нашто му је Господин Митрополит изволио изјавити захвалност. — Нејака дјечица, из своје младалачке радозналости, усипаваху се, које ће Га прво

виђети и жељно Му руку пољубити; а Г. Митрополит, као негда Христос, примаше их са очинском љубазношћу и милостивом предусретљивошћу, проводећи с њима по који часак у поуци, коју захваћа круг њихове доби. Као што је негда Христос у Јерусалиму од народа предусретен био са цвијећем, тако и данас Г. Митрополит Митрофан од овдашњег народа суријетан бијаше не са цвијећем земаљским, већ са цвијећем срца и душе: с побожношћу, страхом божијим, љубављу и оданошћу, као народни духовни Отац, као до сад највећи гост овог мјеста и као Митрополит, који први посеђава овај дични крај Црне Горе.

Истог дана у вече у присуствовању Г. Митрополита одржала се „вечерња“ у цркви, која се има сјутрадан осветити, у пуној духовној свечаности; а сјутра-дан у Неђељу, 9 окт. Њег. Високопреосвештенство, уз чинодјејствовање једног игумана, два свештеника и свог ђакона, у облику пуне црквене свечаности осветио је по обреду обновљени свети храм у славу св. *Благовјештенија*, и са многољетствијем одслужио Божију службу; после које је у чинодјејствујућим одеждама изашао пред црквом — пошто сама црква није била толико велика, да може у себи смјестити и двадесети дио народа, који се је био слегао око цркве, да чује његово свето слово — те је позвао народ околу себе, као негда Исус, и опоменуо га на важку проповједи; коју је после изговорио.

Окупљени народ с таком је помљивошћу пратио сваку његову ријеч, да би рекао, да нико ни духом не дише; јер се напајаше поуком и савјетима, који им изливаше у најразговјетнијим изразима. Опочињаше их на испуњавање божијих заповједи, на узгојење у страху божијем, на очување своје свете вјере, на побожност, снагу, јединство, ред, послушност, поштовање према старијим, поштено владање и сугласност са комшијама — Турцима; а обрађаше их благим очинским савјетима од крађе,

пјанства, свађе, лажљивости, опадања и осталих порока, недостојних поште на човјека, убојењујући их с разложношћу о дјејству првих и потоњих. Даље им је напоменуо, како треба своју дјецу учити закону и страху божијем и добар им примјер давати, да би постали прави посљедоватељи Христове науке; шта је црква, како и кад треба цркву посеђавати и у њој се држати. Проповијед је трајала за дуго, и свака је с насладом, пуном милине, саслушао и срцу приљубио, као свете ријечи свог духовног Пастира. На свршетку проповиједи своје, позвао је окупљени народ, да се скромно помоли за здравље свог Господара, који је уз неуморни рад са Својим великим умом и кријепком десницом успио, те овај крај ослободио од турског господарства а при својој под Своје витешко крило; те се данас овдје слободно освећује Његова задужбина, света правос. богомоља, — на што се са свију страна из мноштва гласова заорило: „живио!!!“ и зајечали три плотуна пушача уређене чете војника, — које је огласило срећни свршетак освећења и службе божије. Иза овог је Њег. Високопреосвештенство пружио цијелом окупљеном народу из своје свете деснице у знак слоге, јединства и братске љубеви.

Овог дана освећени свети храм у Пољима посвећен је дану Благовјештенија узроком тога, што су тога дана Турци коначно прогнани из Поља, а на мјесто њих насељени данашњи пољски насељеници. Црква мало има својине, осим њене ближње околине, која је била до почетка грађења цркве зарасла у густишу разноврсне шуме; али је сад истријебљена, те остала слободна црквена околина. И ако се није овдје вршило богослужење, што је била порушена, али ипак су се вјерни чешће окупљали на њеним развалинама, те се смирено Богу молили за спас и избављење, и копали у овом освештаном гробљу своје мртве. Данас се околу овог св. храма налази мноштво гробља, које

одузима околних цркве љепоту изгледа. Узроком тога Г. Митрополит наредио је мјесним властима, да у најкраћем року равницу испред црквеног лица, како захваћа правац од сјевера к југу, поравне, али нипошто да се чије кости откопавају или дирају приликом овог поравњавања; а од сада умрли да се сахрањивају са осталих страна цркве, само не у близини црквеној. Народ је са задовољством примио ову одредбу, уз обећање, да ће испред лица цркве посадити разноврсно дрвеће, које ће уљепшавати изглед светог храма.

Црква је у утварима доста добро снабђена, који су из своје вјерске побожности многи општинари приложили за здравље живих, а блажени упокој умрлих. Све потребне црквене књиге даровао је овој цркви Г. Митрополит, обећавши се, да ће је вазда надгледати будним оком, те да у красоти блиста на граничној линији између Црне Горе и Турске, с лијеве стране р. Таре.

Посље свете службе с љубопитством је распитивао за сва знаменита историјска мјеста у овом племену, што му за доста учинише и вољу испунише са преставањем свега, што је вриједно знања у овом крају; те његово бистро око ништа знаменито не пропушти, а да не види и распита, нити његовом радозналом уму ништа вриједно не умаче, а да не сазна. Све је преосвештени Господин са насладом посматрао и милином се испуњавао у изгледу и положају овог мјеста, те га је уврстио по положају међу најљепшим предјелима Црне Горе.

Објед је био у школској башти, ће је за великом трpezом смјештено било око 150 странаца из Васојевића и Мораче. Прву је здравицу подигао Г. Митрополит у здравље Њих. Височанстава: **Њаза, Њагиње и Престононашљедника**, свега владајућег Дома и народа црногорског — која је пропраћена из хиљаде гласова са радосним одзивом: „*Живјели!!!*“ Даље је запио г. д-р *Ковачевић* Црногорској Омладини, у смислу просвјет-

не мисли и културног напретка, и г. *Лабовић*, ађутант бригадни — праху погинулих за вјеру, отачаство и слободу црногорских витезова. Објед је трајао читав сат, а странци при софри уживали су и наслађивали се пјесмом и колом, које их је са сваке стране окружавало, уз танко-гласно полијевање мушког и женског гласа. Млађи се увесељаваху пјесмом и игром, а старији се топлаху од милне, посматрајући овакво славље у својој средини, и видећи међу собом свог до сад највећег Госта; радоваху се много, што дочекаше, да се опет могу помолити Богу у своме храму, који одавно бијаше молитвом из народних уста занијемно.

Посље обједа Г. Митрополит отпутовао је у манастир Добриловицу у пратњи неколико људи, ће му је била одавно жеља доћи и посјетити овај манастир на бријегу р. Таре, ову стару народну задужбину, која је у тешким данима саграђена (1610.) међу стјеновитим врховима. Пошто је испитао цијело стање овог манастира и увјерио се сопственим очима, изволио је обећати, да ће све нужне поправке око њега учинити, и саградити једно пространо здање за стан настојатеља и скровиште посјетиоца. У понеђелник, 10 окт. повратио се у Поља, а у уторник, 11. истог мјесеца отпутовао је из Поља, носећи собом најљепше успомене о мјесту, народу и свему, што може задовољити посјетиоца. — Отпутовао је преко Колашина у Ман. Морачу, ће је неколике године био настојатељ истог манастира и ће је уз углед сваке хришћанске врлине и добродјетељи показао примјер право јунака у свакој прилици, а особито 1877 г., кад је Мехмед-Али-паша ударио на Морачу.

При доласку, путовању и повратку његовом многи су получили од Њег. Високопреосвештенства изливе богате његове милости, које им ублажише спокојство духа и тијела, те Г. Митроп. **Митрофану** служи на дику и похвалу, као извору најплеменитије благодати. **Ан. Јовићевић.**

— Долазак Њег. Високопреосвештенства Господина Митрополита **МИТРОФАНА** у Манастир Морачки, 12 октобра 1894.

Његово Високопреосвештенство, г. Митрополит **Митрофан** враћајући се из Поља, ће је освештао нову цркву, сврати се да посјети манастир Морачки, задужбину Немањића, и види, како је прекривена са скупоцјеним кровом од лучевог клиса. А такођер и жеља га је вукла, да учини посјету свом милом народу, са којим је, са сабљом у руци, не сметајући га мантије, одбијао жестоке непријатељске нападаје од ове свете задужбине Немањића, и миле нам отаџбине Црне Горе.

Кад је чуо народ морачки, да ће им доћи у госте, Његово Високопреосвештенство г. Митрополит **Митрофан**, одма су са великим весељем и радошћу похитали на сусрет свом милом госту. Војени чиновници, на неколика мјеста од границе Колашинске, па до манастира Морачког, била су уредила своје чете, те су га парадно дочекали и износили му здравице, на које им је давао захвале и своје Архипастирске благослове. Код манастира чекали су га неколико војених и грађанских чиновника са једном четом војника.

Чим се Њег. Високопреосвештенство с пратњом помолно на поглед манастира, зазвонила су звона и запуцале прањгије. Тада су ђаци уређени: један од ђакова носио је црквену хоругву а два двије запаљене свијеће и свештеници обучени у одеждама носећи крестове у рукама и пред њима препод. отац игуман г. *Михаил Дожић* са св. еванђељем у рукама пошли и чекали на Луку, недалеко од црквене порте. Кад је ступио испред уређене чете, војници су га по официрској команди поздравили к ра-ме-ну; а затим је наступио између ђака и дошао код свештеника и приступио св. еванђељу.

Тада је свештеник г. *Видак Отовић* предузео га са сљедећим говором:

„..... вѣ рѣцѣ Г-не благое шествіе мѣжа.“

(к. пр. Ис. сина Сирах. гл. I. сч. 5. Премилоствиви Архипастиру!

Као што небеско сунце, Богоствореном миру, својом појавом доноси радост — те му се у природи свака твар радује: таквим или још већим начином, ако се има куд, и наша срца радују се сретном доласку Вашем; прије свега, благодарећи Господу, што Вам је даровао тако драгоцено здравље, вољу и прегнуће, да можете подносити толике тешкоће и напоре у тешком путовању, преко ових, непогажених нигда душманском ногом, — и природно непробојним бедемима, које сте не давно походили као лични јунак и убојник за обрану наше св. вјере и домовине, која је у оно скоро прошло доба имала Вас, као свог одличниог, храброг поборника на њеном бранику против кивних врагова и вјечних душмана Српства. Нашој милој домовини, у том погледу, принјели сте доста заслуга; јер се Вама подпуно приписати може: „да Вас није красило ни сребро, ни злато, него сабља и мантија црна.“ За та јуначка дјела Ваша, слави Вас мало и велико: јер Вас је милост Божија, украсила том најљепшом врлином јунаштва, којом се витешки народи поносе, а особито Српска Шпарта — Црна Гора! Бог украси Вас свим даровима св. Духа и досуди да постанете сретни и општи духовни Отац-Врховни Архипастир Христове цркве, у овом облику веном крвљу мученика, за српску слободу, драгом камену ербинске славе; за чим Богу благодаримо и дижемо руке, јер: „таковий Архїересї намъ подобаше“ који се труди и словом и дјелом, да приведе ову лађу „тихом пристаништу.“ Ваше Архїерейство! — У овом времену, од када је „жезлао правости“ у Вашој св. десници, осјетио се знатни напредак у духовном погледу, међу Вашом духовном дјелом: љубав, трудољубље, доброта, мирољубље, истинитост, побожност, скромност и незлобивост; а

октобра у манастиру Ђелији Пиперској и одређен је за душестаратеља парохије Бијељске у Дробњацима.

— *Крсто Поповић* из Љешкопоља рукоположен је за Дјакона 15 октобра у манастиру Ђелије Пиперске, а 18. за свештеника у храму Св. Великомученика *Георгија* у Љешкопоље, наименован је за парохију Љешкопољску, а привремено одређен је за помоћника на парохији Подгоричкој.

— **Освештање Црква.** — Црква у Пољима Колашинскијема освештана је у неђељу 9 окт. и посвећена је храму *Благовјештенија Пресвете Богородице*.

Црква у Љешкопоље (Зети) освештана је у уторак 18 окт. и посвећена је храму Св. великомученика *Георгија*.

— **Приложници** — *Његово Високопреосвештенство* Господин Митрополит **Митрофан** имао је доброту даровати цркви парохијалној у Љешкопоље (Зети) храму Светога Великомученика *Георгија* једно прекрасно оковано Свето *Јеванђеље*, као и 13 комада књига црквенијех, које су најужније биле за одржавање поседневнога и празничнога Богослужења.

— *Опћина Љешкопољска* за исту парохијалну цркву направила је скромни иконостас са двије престолне иконе, и набавила дванајест мањих Руских икона, три канџела од кинезског сребра, један крст са стопом на Светој трапези, два свијетњака и једну кадоницу.

— *Православна Опћина Подгоричка* набавила је три велика нова звона прарохијалној цркви Светога *Георгија* на новоме гробовишту при *Горци*. Највеће звоно од 200 кила са принадлежећим прибором. Средње од 150 кила са принадлежећим прибором. Најмање од 120 кила са принадлежећим прибором.

Свемогући нека опћине благословни и кријепи која љуби благољепије домова Божијих.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Високопречасни протопрезвитер *Јован Вучковић* професор богословије и пр. ректор православног Богословског училишта Карловачког, писмом својим од 7/19 октобра тек. год. имао је доброту на дар послати, некодико комада свога издања „*Светога Јрвана Златоустога шест књига о свештештву*“ које је са грчкога на српски језик превео с препоруком, да се раздијеле онијем црногорским свештеницима, који би хтјели читати а немају средства да књигу купе.

На овоме родољубивоме и просвјетноме дару Господина *Проша Ј. Вучковића* који своју пажњу нашем свештештву поклања, у име свију најердачнију благодарност изјављујемо.

Секретар Митрополије **Филип Радичевић**.

ШКОЛСКЕ БИЈЕШКЕ.

Наредба школског Надзорништва. — Књаж. Црног. Главно Надзорништво Основних Школа, под датом Цетиње, 27 октобра 1894 год. Број 1020 издало је сљедећу **наредбу**:

Г. г. Учитељима и Учитељицама Црног. Осн. школа.

Овијем дају вам се сљедећа упуства и наредбе:

1. Саопштићете овом Надзорништву дан, кад је сваки од вас стигао на одређено му учитељско мјесто.

2. Кад сте отпочели редовна предавања у школи.

3. Списак овогодишњијех ђака, који није досле послао, нека то учини одмах и то онако, као што су заведени у годишњем протоколу, са објашњењем: зашто то није и досле учинио.

4. За мјесечне извјештаје неће ове године бити штампаних листа, него ћете исте писати и шиљати на обичној артији и то овако: најприје треба, да означите број ученика дотичног разреда, колико има мушкијех, а колико женскијех, је ли које изо-

стало, или је отпуштено и због чега; колико је било отсустава са узрока, а колико без узрока, — како од школе тако и од цркве. За тим означите укупни успјех појединих разреда.

Такође треба, да означите дане или часове вашег отсуства, ако сте које учинили, и због чега. —

Како су капетан и мјесни шк. надзорник вршили своју дужност спрам школе. —

Посље додајте, као обично, све што сте прошли из појединих предмета дотичног мјесеца.

Мјесечне извјештаје шаљите уредно сваког мјесеца овом Надзорништву, — према наређену школеког закона (виђи § 47).

5. При свршетку сваког мјесеца, у један празнични дан, треба, да читате ђацима њихове биљешке и то, ако је могуће, у присуству капетана, или мјеснога надзорника или дотичнога свештеника. А ће има више учитеља (-лица) у једној школи, то треба, да буду читане оцјене у присуству свијех. —

6. Родитељске скупове обављаћете, као што треба: — први, у мјесецу Октобру, а други, у Јануару. (Ове скупове држаћете у празничне дане.) На скуповима говорићете:

а), прочитаћете им Школски Закон од 1 до 31 § и објаснити.

б), показати мане и недостатке, а тако и рђаве обичаје, којих у мјесту има, а који их упропашћују морално и материјално, — са објашњењем: како све то рђаво упливише на развиће и напредак млађег нараштаја.

в), показати им, како треба пазити на чистоћу: хране, станова, ођела и свега осталог, и од какве је то важности за напредак сваке породице.

г), у вријеме каквих приљепчивих (епидемичних) болести, како треба, да се управљају и што да раде.

д), кад су веома рђава и опасна времена, да не шаљу ђецу у школу. Ако их пошљу по лијепом времену, па се посље изопачи и постане опасно, онда да благовремено срету своју ђецу, или их привате из школе.

При оваким временима и учитељ, са мјесним властима, дужан је учинити све могуће, да које дијете не пострада или не пропадне.

ђ), о дужности родитеља (или старатеља) на спрам своје ђеце, у погледу *домаћег васпитања*. —

Све вишеречено, и друго што нађете за добро, треба им развити, и, према мјесним приликама, показати им онако, како ће вас добро разумјети.

Укратко, треба им побројити све оно, што постоји, и што се међу њима догађа, па казати: што је од тога добро, а што је зло и како може боље бити. —

Како о првом, тако и о другом родитељском скупу, дужни сте у своје вријеме извјестити ово Надзорништо, са додатком копије вашег говора, а тако и распореда, по кому је учињен скуп.

7. Сваки учитељ и учитељица дужан је написати по једно предавање из сваког предмета (прописаног у Наставном плану основне школе), онако, као што предајете у школи, по један задатак или лекцију од разреда, које он држи, и исто спровести овом Надзорништву до 1. Маја 1895 године. —

8. Ће има више учитеља, у једној школи, то за општи ред и поредак, на првом мјесту, одговоран је управљајући, и дужан је пазити, да сви школски послови теку по закону и установљеном реду.

Управљајући, у споразуму са осталим учитељима, дужан је уредити: како ће свагда по један бити дежурни, једне седмице, и долазити у школу $\frac{1}{2}$ сата прије од ђака, а остали учитељи на $\frac{1}{4}$ прије. Други учитељи, треба да извршају наређена управ. учитеља. Ако држе, да нешто није умјесно или законито, онда ваља да извјесте о том ово Надзорништву, па како им се нареди, онако ће и чињети. —

У женск. школама сама учитељица свагда је дужна у својој школи дежурати, а тако исто и учитељ, ако је сам у једној школи.

Који би учитељ или учитељица пренебрегао своју дужност, треба, да га управљајући позове на одговорност и за исто, да извијести ово Надзорништво, иначе, он ће бити одговоран за све рђаве посљедице, које би отуда произашле.

9. Неки учитељи нијесу прошле године уредили школ. љетопис, извињавајући се, да најесу неки први пишта оставили у том погледу; али пошто има живијех људи, који су радили око школе, и знаду како је ствар текла, може се и од пропуштеног доста постићи.

Ове школске године, који га не буде уредио, подвргнуће се одговорности, пошто је ово законом наређено, а и повременим наредбама (виђи „Просвјету“ од 1889 год. мј. Фебруар).

10. На захтјевање ученика, или њихових родитеља, дужни сте им издати школске свједоџбе. Ако неби имали за исте штампаних листа, онда их напишите на обичној артији.

Такође, ако који ученик или њихови родитељи желе нешто питати ово Надзорништво — односно школовања своје ђеце, учитељ је дужан дати им о истом писмено извјешће.

11. Прошле школ. године уређено је, да сваки ученик може свршити четврти разред и у оној школи, ђе је само један учитељ, и то на овај начин:

једне шк. године да држи учитељ — I, II и III. р.
 друге шк. године II, III и IV. р.
 треће „ „ I, III и IV. р.
 четврте „ „ I, II и IV. р.

Пете године биће исти разреди, као и прве, а даље по означеном реду.

Да би овај начин, уопште, за све ученике био користан, обратићете најозбиљнију пажњу, да припремите све ученике за прелаз у старији разред.

Приједба: Познато вам је, кад много ђеце повторава исти разред, код

једног учитеља, да добија учитељ слабију оцјену.

12. Нови закон о ступању мухамеданске ђеце у школу треба разумјети како ниже сљедује:

Мухамеданска ђеца, која су навршила седму годину, имају се свавезателно уписати у школу (мејтеп), да изуче мухамедански вјеронаук, за три године. Иста уписана ђеца, која случајно не отпадну, кад наврше десету годину имају се такође обавезателно уписати у општу основну школу.

Мухамеданска ђеца, која су сада навршила десету годину, не морају се уписивати у основну школу.

Што се тражи од сваког учитеља, то је укратко изложено у распису овог Надзорништва од 23 маја ове год број 489, који треба добро да проучите и по њему се владате, као и по осталим наредбама, које су напосе послате, а неке су и штампане у „Просвјети“ (првој).

Сваки наставник треба, да ове држи у добром реду и по њима се управља. Идуће ревизије тражиће се од вас, да се прегледају. Код кога се не нађу у реду, биће оцијењен као немарљив, особито ако исте буду изашле за вријеме његовог учитељствања. —

Главни школски надзорник

Ђуро Поповић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Под утиском претужне катастрофе у Ливадији, нијесмо могли на миру прегледати и приказати књиге, које су нам стигле; и зато смо испустили за овај пут ову „рубрику“ до дојдуће декембарске свеске.

РАЗНЕ БИЉЕШКЕ.

Дан 20 октобра (1 новемб. н. н.) остаје у свесвјецкој повјесници: као дан, који је огромну руску Царевину од Шведскијех граница до Беринга и Мерва, и од Нове Земље до Севастопоља, у црно рухо завио; дан, који је такођер у велику тугу оборио Славјане уопће, ма гдје они живили и налазили се, и дан који је цијели свијет, — а особито Европу, — потресао и потакао на свесрдно сажалење за онијем, који је анђео свеопштега мира био. У тај дан престабио се у Кримској Ливадији велики Цар руски **АЛЕКСАНДРО III.** од славне породице **Романова.**

Ми у нашем листићу биљежимо овај претешки, превелики, непроцјењени и ненакнадиви губитак, само као хронолошку записку; не толико због тога, што је простор нашега мјесечника са свим скроман и ограничен: колико због тога, што признајемо, да је наше одвећ слабо перо, да би оно способно било, ваљано и темељито описати: и саме главне црте из живота великога Цара, који, не само што је своју Богодану му Русију обасипао неизбројнијем добротворствима, благодатнијем преу-

стројствама, мудријем и прекориснијем уредбама околу докончања слободе својијех „*мушка*“, као и околу утврђивања и подизања руске снаге на мору и на копну; и најзад, описати и саме црте из живота онага **Монарха**, под којим су, свако благостање, умље и знање, бујно цвјетали и напредовали: — а негмо ли још онаково велечовјечно, искрено и херојично заузимање Цара **АЛЕКСАНДРА III.** — „*самаго настојаца*“ Руса — околу свеопћег Европског мiра, због чега га данас свијет назива: *Оцем, Анђелом, Миротворцем и Генијом мiра*, које ће називе историја сахранити до најпознијих времена, као презаслужене епитете **АЛЕКСАНДРА III.**

Све су новине васијонога свијета дугачкијем и пространијем чланцима пуниле своје ступце о блаженопочившем **Императору** велике Русије; и поред сүштега сажалења ради преране смрти онакога колоса и човјечијег поноса и узора: описивале су и истицали превелике Цареве заслуге како у унутрашњости Русије, тако и ван ње; како о домаћим општепризнаним Царевијем изврсноћама, тако и о хуманитарности његовој према вањскоме свијету: али све то није него сама сјенка онога, што ће тек повјест о том славном Монарху бриљантнијем словима написати и предати најдаљијем временима, да се сахрани она слава, коју је ловорима овјенчани Цар **АЛЕКСАНДАР III.** у потпуној мјери заслужио, као што је и код Бога заслужио, да га и Он свемилостиво у „*лоно*

Аврамово“ посади, ради онолике његове побожности и топле привржености к својој Православној вјери. Зато из најдубље дубине срца: „Хрѣтѣ помóлимся дати во вѣки оупокоѣніе благочестивѣйшемꙋ Царю **АЛЕКСАНДРꙋ III.-емꙋ!** —

— Пошто смо овако забиљежили горњу прегужну вијест, овде ћемо још споменути, да је светопочившега Цара замијенуо његов сада најстарији Син и законити Насљедник **НИКОЛА АЛЕКСАНДРОВИЋ**, који је ступио на пријесто својих Отаца под именом **НИКОЛА II.** — Његово Императорско Величанство броји стопрó своју 26. год.; па и опет свечано обећава у своме *манифесту*, изданом на народ Руски, позивљући се на завјештај покојнога Оца и кунећи се пред Богом, „да ће тај завјештај извршити и да ће му бити једина цијелъ мирно развијање силе и славе драге му Русије и благастања вијернијех му поданика;“ што другијем ријечима значи, да ће Он, као и његов Отац, вијеран остат руској мисли; и да неће се дати, ничим и ни од кога, свести с оне стазе, на којој му је Отац тврд и непомичан стајао, као тврди Рус и жарки љубитељ Славјанства. — У то име нека пресрећно влада и многољетно живи, **Његово Императорско Величанство**, млади, руски Цар **НИКОЛА II.!** —

ОТПИСИ И ПОРУКЕ.

— Госп. Лу. Јовов. у Бол. — Искрена вам хвала! Примили смо и шесту ноћ, па ћемо све штампат као што смо и досле, само ако нас не принуђе неке околности да од уредништва одустанемо. Ми се не бојимо ничије утакмице; али с идентичнијем програмом не могу два листа на Цетињу излазити, јер би то била права књижевна неморалност пред којом само, ми би смо се радо с попришта уклонили и довикнули сваком: „Ко ће боље — широко му поље! — Пријед неколика мјесеца, ви сте нам писали у једном свом писму: „Да Бог да брате — или боље рећи оче: „славили ти ми стогодишњицу од рођења“ живом; премада ћеш међу нама вагда жив остати, кад си не унио тако оку-ражит и окуцит око себе!

„Ни падало ми на ум није да што „пишем, па ни другоме докле кијесте ви „ушаване талентиће пробудили; јер смо „се били огласили као трутиши, који „кијесу способни да живе у данашњем „вијеку.“ — Овако ви и мнозина другиж; али они што покрећуше „Лучу“ са свим другчије свирају, и игнорирајући „Просвјету“ и њезина уредника, на сва уста веле, између толикјих надувенијех и увредљивијех „фраза“: „Циљ је оване листу: окуљати око себе „наше скромне књижевне снаге, те отва- „рајући им врата у заједничко поље „српске књиге, пружити им у исто вријеме „и прилике да огледају себе на томе пољу „умиштем радом у корист свога народа (Sic!!!)“ — Није ли ово безочна „негација“ свега што је „Просвјета“ већ учинила? .. Није ли и најцрња неблагодарност према старицу сједоглавцу, који се је под стара своја доба примио таког тешког посла и вршио га са свим ревнио и савјесно, да је оће одобрење „Просвјети“ свуда стекао и углед јој подигао? .. Вјерујте, — сједоглава на таке поступке надутости и зајосице, гледа са сажалењем више но с презрењем, свјесан о свему ономе, што је за свој народ учинио, а особито за Црну гору у којој од преко тридесет год. живи и поштено ради, и ради ће све до своје смрти, ма он искусио и најцрње нехарности буд' с чије стране. Нехарност не црни никога, осим онога, од кога она долази. — „Им'љай уши слишати, да слишашт'!...“ а ви ми здраво и весело били и чувено црничко пили!

— Госп. Бок. М. Драг. у Заг. — Ви сте нас управо засули вашијем прилошцима; премада од њих нећемо много хасне имати; а и оно што буде ваљало, ваља да на ред чека. Ви нам велите у задњем свом писму: „Пошто „немам ни времена, да вам све омарку „(бити ће „о Марку“) поново пренишем;“ — те даље кажете: — „Ви ће те га тамо „преписати, за који труд, да будете „од Бога награђени.“ (!!!...) — Лијено

ви благодаримо на пожељеној ни од Бога награди; али ми вам искрено кажемо да се преписивању подврћи не можемо ма нам дали бумбулово јаје. — Ко пише за јавност треба да му буде чист и разумљив рукопис, написан у сваком реду и обреду. Ви кажете да немате времена, млад и чо; а зар ми имамо времена под теретом толикога посла и својих 70 година?... Хајде, ве шалите се!... Ко вас чује, могао би вам се грохотом насмијати... Угријте даклен столицу; јер иначе, ми ћемо с вашијем рукописима у кош. — Не замјерите на искренности; а међутијем. Боже вам здравље подржи!

— Госп. Ник. Вучк. — Сар. — у Уц. — Примили смо и вашу приповјетку за „Нар. благо“ и ваш чланак: „Заљубљени учитељ.“ — Ово ћемо моћи штампати, а само маните се умјетних пјесама. — Добра срећа с вама вагда друговала!

— Госп. Благ. Лук. Бегов. у Под. — Дошла нам је и ваша црта. — Лијено ви захваљујемо, а штампачемо је кад узмогнемо! —

— Госп. Зар. Радич. у Подг. — Примили смо али нећемо дотлен штампати, док нам и све остало не пошаљете. Ожегао нас је ваш рођак с описом „Кијева“, па смо се затекли, да нећемо почитати штампаче никаква чланка, док нам цијелокуп не дође. — Працајте!

— Госп. Мир. Бук. у Кол. — Примили смо, и све што буде за штампче — штампачемо. — Лијено вам благодаримо! —

— Гос. Вид. Нар. у Мап... — Примили смо ваше крассе прилошке, и од једнога је већ у овој свесци изишао први уломак. — Што се тиче онога још од пријед посланога нам „Писма Заручници“, ми смо мњења да за сада још остане; јер и тако морамо у њему нека мјеста изоставити, а ви ћете се и сами сјетити због чега. Ако и страдате, не жалите тога: јер се баш у страдањима очеличују карактери. Само ко страда, зна што је људски живот. — Бог вас окрјесио и бољом вас срећом обрадовао!

— Госп. Ђ. Шпад. на Цет. — Лијену вашу кртицу за „Нар. благо“ примили смо и употријебимо. — Да ви је од нас срдачна хвала! —

— Госп. М. Цр. у Шиб. — Баш доврчујући ове донесе и поруке, донесе ни поштар — пјан као чешина — ову красну и ваљану вашу радњу, која се односи на старине у Бок. — Ако нас неке околности не омету, ми ћемо је донијети на видих што прије. — Примите даклен нашу своердну благодарност, како за овај прилошкак, тако и за обећани нам други; пошто ваше су радње о старинама врло интересантне и занимљиве. — Бог вас драги помагао и осокoliko вас у сваком вашем подухећу!

„Наредј!...“ па што Бог даде!... Не заборавите никад ону:

„Да јунаци лете тамо
„Гдје су жешћа разбојишта!...“

